

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Спеціальність 035 «Філологія»
Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська»

*Лексичні та граматичні трансформації в процесі перекладу
художніх творів з англійської на українську мову
(на матеріалі трилогії Сюзанни Коллінз «Голодні ігри»)*

Допущено до захисту «__» _____ 20__ р.

Зав. каф. германської філології ____ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконала:
студ. групи ПРМ-91
Миклащук Вікторія Петрівна

Науковий керівник:
канд. пед. наук, ст. викл.
Красуля Алла Вікторівна

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1.....	6
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	6
1.1 Інтерпретація поняття перекладацької трансформації у вітчизняних та зарубіжних філологічних працях	6
1.2 Лексичні трансформації в українській та англійській мовах.....	12
1.3 Види граматичних трансформацій в українській та англійській мовах	20
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	26
РОЗДІЛ 2.....	28
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ГРАМАТИЧНИХ І ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ	28
2.1 Поняття художнього перекладу	28
2.2 Проблеми перекладу лексичних та граматичних конструкцій художніх творів.....	39
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	47
РОЗДІЛ 3.....	48
ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ТЕКСТАХ ХУДОЖНЬОГО НАПРЯМУ	48
3.1 Компаративний аналіз та обґрунтування використання перекладацьких трансформацій	48
3.2 Рекомендації для студентів-перекладачів щодо застосування трансформацій.....	57
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	62
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
SUMMARY	71

ВСТУП

Сучасний світ, який безпосередньо пов'язаний із популяризацією міжнародних відносин та контактів, потребує від всіх народів вміння пристосовуватись і йти у ногу з часом та прогресуючими технологіями. Ще за давніх часів, у людей виникла потреба мати мовного посередника – людину, яка на високому рівні володіє таким тонким мистецтвом як переклад. Держави розвивались, виникали визначні державні об'єднання – Римська Імперія, держави Давньої Греції і Єгипту – а тому налагодження міжнародних відносин зайняло поважне місце ще задовго до нашого часу. Наразі ця тенденція продовжується, хоча переклад вийшов на новий, більш професійний рівень. Кожна країна славиться своїми визначними перекладачами, які стали вже обов'язковою ланкою у механізмі зв'язку між іноземними державами.

Професіоналізм перекладача залежить лише від нього самого: наскільки вміло він може використовувати свої фонові знання, вони в свою чергу мають бути досить широкими; наскільки влучно він застосовує перекладацькі трансформації. У межах нашого дослідження, буде здійснено всебічний аналіз лексичних та граматичних трансформацій і труднощів, які можуть виникати під час перекладу даних явищ. Лінгвістичним матеріалом дослідження стали тексти трилогії Сюзанни Колінз *The Hunger Games* та переклад, виконаний Уляною Григораш та Єкатериною Плугатирь.

Вивченню лексичних та граматичних трансформацій присвячували свої праці як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, а саме: Бархударов Л. [3], Максимов С. [24], Карабан В. [9], Комісаров В. [14], Коптілов В. [16], Латишев Л. [21], Левицька Т. [22], Мамрак А. [25], Рецкер Я. [34], Семенов О. [35], Фітерман А. [22], Швейцер А. [41] та інші. Також певним аспектам перекладу та застосування конкретних перекладацьких трансформацій присвятила свої праці Кобякова І. [11].

Актуальність теми зумовлена поширенням попиту на адекватний переклад, який можливо досягти лише за умови використання лексичних і

граматичних трансформацій, адже словникові відповідники не завжди коректно відображають реалії при перекладі.

Об'єктом дослідження є англомовні художні тексти.

Предметом дослідження виступають лексичні та граматичні трансформації, що використовуються у процесі перекладацької діяльності.

Мета магістерського дослідження полягає у детальному дослідженні лексичних та граматичних трансформацій під час перекладу творів художньої літератури з англійської мови на українську. Вирішення зазначеної мети досягається шляхом виконання низки **завдань**:

- проаналізувати поняття «лексичних та граматичних трансформацій» у перекладознавстві;
- схарактеризувати основні лексичні та граматичні трансформації, що застосовуються під час перекладу з англійської мови на українську;
- виокремити труднощі, які виникають при перекладі лексичних та граматичних одиниць;
- виконати порівняльний аналіз трансформацій у трилогії Сюзанни Колінз «Голодні ігри»

Матеріалом дослідження слугують першоджерело та переклад українською мовою вищевказаного художнього твору.

Під час написання магістерського дослідження було використано наступні загальнонаукові та лінгвістичні **методи**:

- порівняння (зіставлення речень англійською та українською мовою з метою виявлення перекладацьких трансформацій);
- аналіз перекладацьких трансформацій;
- зіставний метод (виявлення специфічних, ізоморфних та аломорфних рис української та англійської мов у граматичній та словниковій системах);
- типологічний метод (установлення схожості та розбіжності між порівнюваними мовами);

– статистичний метод (надання статистичних даних після проведеного аналізу наприкінці дослідження).

Практичне значення магістерської роботи полягає у тому, що її теоретичні положення й отримані практичні результати роблять внесок у теорію та практику перекладознавства та методикою викладання перекладу, оскільки можуть бути використані у якості прикладної моделі у навчанні перекладу у ЗВО.

Апробацію результатів магістерського дослідження здійснено у статті, а саме: у науковому фаховому виданні України категорії «Б» «Нова філологія» № 80 (2020 р.) Обсяг статті 16 сторінок.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох основних розділів, у першому розділі з трьома підрозділами розглядаються теоретичні аспекти лексичних та граматичних трансформацій; наводяться їх дефініції та приклади використання. Другий розділ складається з двох підрозділів, присвячених трансформаціям та труднощам, що виникають під час перекладу текстів художнього напрямку. Третій розділ складається з трьох підрозділів, які охоплюють детальний аналіз використаних трансформацій у перекладах роману «Голодні ігри». Окрім того, подано рекомендації студентам-філологам ЗВО України, щодо важливості коректного застосування лексичних та граматичних перетворень.

Структура роботи. До структури роботи також входять висновки до кожного розділу і загальні висновки, список використаних джерел та резюме англійською мовою. Загальний обсяг магістерської роботи становить 76 сторінок, з них 64 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

1.1 Інтерпретація поняття перекладацької трансформації у вітчизняних та зарубіжних філологічних працях

Застосування різних мовних трансформацій – звичайна справа для перекладача, який вміло використовує ресурси даних йому мов. Проблема застосування перекладацьких трансформацій викликає значний інтерес як у вітчизняних, так і у зарубіжних вчених, оскільки досягнення адекватного перекладу є безпосередньою метою будь-якого перекладача. Коректне відтворення тексту оригіналу іншою мовою безпосередньо залежить від застосування мовним посередником перекладацьких трансформацій. Актуальним у даному контексті є відтворення і застосування трансформацій у текстах різних стилів. Спершу, термін «трансформація» був пов'язаний із трансформаційною граматикою (*англ. transformational grammar*). У своїй праці *Syntactic Structures* Ноам Хомський розвинув думку про те, що кожне речення в мові має два рівні глибоку структуру та поверхневу структуру. Глибока структура являє собою основні смислові зв'язки в реченні. Вона відображена на поверхневій структурі за допомогою трансформацій [46]. Трансформації були запропоновані для розвитку глибокої структури як засобу підвищення математичної та описової сили граматичних одиниць, без наявності контексту. Іншими словами, трансформаційна граMATика – це форма аналізу мови (в конкретних випадках – речень), яка встановлює зв'язок з різними елементами в реченні мови, сегментуючи їх на глибинній і поверхневій структурі на більш дрібні частини.

У загальному розумінні та за визначенням, поданим у «Словнику української мови» трансформація це – «зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей» [52]. Більш конкретний термін «перекладацька

трансформація» зустрічається у працях багатьох науковців, наприклад, Карабана В., Рецкера Я., хоча єдиного правильного визначення даного явища досі не існує і в теорії існувати не може, адже кожен із лінгвістів виділяє основні для себе аспекти трансформації та має власне бачення. Так наприклад, Яков Рецкер, класик науки про переклад та перекладознавство, називає трансформацію «прийомом логічного мислення, за допомогою якого ми розкриваємо значення слова іноземної мови у контексті та знаходимо його відповідність у мові перекладу, що не збігається із словниковим» [34, с. 216]. Автор цього визначення робить акцент на тому, що вихідний словниковий варіант, хоч і має бути фундаментом для перекладу, але його не потрібно сприймати буквально. Кінцевий варіант, за розумінням Я. Рецкера, може і зовсім різнитись від словникового, але сенс слова, вжитого у певному контексті, не повинен збагачуватись іншими смисловими фарбами. Відхилення від словника можливі, та вони мають відповідати основним вимогам адекватного перекладу. Успішно застосована у тексті перекладацька трансформація є продуктом логічного та критичного мислення. Важливо зазначити, що переклад не є абсолютним відтворенням оригіналу іншою мовою через те що результат навряд чи сподобається перекладачу, не кажучи вже про його аудиторію. У такому випадку, задача перекладача – зробити текст максимально наближеним за смисловим навантаженням до вихідного, аби реципієнт отримав інформацію з тією інтенцією, яку початково закладав автор.

Ще одна інтерпретація поняття трансформації озвучена Леонідом Семеновим. Він вважає, що перекладацька трансформація це «міжмовне перетворення з метою досягнення еквівалентності текстів оригіналу та перекладу (з метою збереження функціонального впливу повідомлення)» [35, с. 68–69]. У цьому визначенні, основний елемент перекладацької трансформації полягає в забезпеченні еквівалентності, яка має на меті зберегти прагматичне наповнення висловлювання. Як відомо, еквівалентність є центральною проблемою у перекладі. За останні роки, у галузі перекладу відбулися значні зміни, були створені нові концепції, але в наш час все ще

продовжує існувати неможливість диференціації універсального підходу до поняття еквівалентності, яка, в свою чергу, досягається вдалою імплементацією перекладацьких трансформацій. Принагідно зазначимо, що українська та англійська мови мають деякі відмінності і виникає необхідність запровадження явища перекладацької трансформації. Граматичні особливості, такі як категорії ступенів порівняння прикметників або числа іменників, з можливістю відтворювати їх множину і однину за подібними принципами, проявляються в обох мовах. Маючи спільні особливості, в порівнюваних мовах можна застосовувати традиційний метод, але під час перекладу, наприклад, українських дієприслівників, перекладачу необхідно всіма засобами подолати дану несхожість.

За визначенням, поданим в іноземному онлайн-словнику Your Dictionary, трансформація у лінгвістичному контексті це – *“the process of changing, by the application of certain syntactic rules, an abstract underlying structure into a surface structure”* [56]. Тобто, це процес зміни, який базується на перетворенні структурної організації тексту і відштовхується від основних синтаксичних правил тієї чи іншої мови. Подібні правила обумовлюються схожими властивостями слова, наприклад сполучуваність з іншими словами у реченні або його семантичні характеристики, і відтворюють ці данні в адекватно-побудованому реченні.

За думкою Корунця І., основні та незначні зміни в структурній формі мовних одиниць, що відбуваються з метою досягнення точності в перекладі, називаються перекладацькими трансформаціями [19, с. 53]. В оригіналі – *translator’s transformations*. Вважаємо, що саме в оригінальному визначенні розкривається широкий сенс даного поняття, адже перекладацька трансформація не несе в собі такого сенсу, як трансформація, здійснена перекладачем. Адже в першому випадку ми маємо справу із сталими трансформаціями, які вже стали звичними, а в другому – мова йде саме про особистий вибір перекладача. Коли під час перекладу унеможлиблюється передача інформації з вихідної мови і причиною цього стає брак ресурсів мови, на яку здійснюється переклад, а

перекладач має зберегти стиль перекладу. Доцільно відмітити, що саме перекладач вирішує цю проблему по-своєму. Різні перекладачі можуть по-різному перебудовувати конструкцію в одному самому контексті.

Інше визначення було запропоновано Бархударовим Л., а саме: «Досягнення перекладацької еквівалентності (*адекватності*) перекладу вимагає від перекладача вміння зробити численні і якісно різноманітні міжмовні перетворення – перекладацькі трансформації [3, с. 190]. У цьому випадку, трансформація є повноцінним синонімом міжмовного перетворення.

Аналізуючи запропоновані дефініції, можна вивести алгоритм і навести, на нашу думку, єдине загальне визначення терміну. Спільним знаменником у визначеннях, наведених вище, є те, що трансформацією вважається міжмовне перетворення, заміна початкового варіанта більш конкретним і стилістично адаптованим. Беручи до уваги всі аспекти, можна навести загальну дефініцію: *перекладацька трансформація – це прийом логічного мислення, що ґрунтується на рівнозначному смислового перетворенні вихідної мовної конструкції, за умови відмінності від словникової форм, але при збереженні її функціонального впливу.* Завдяки трансформаціям стає можливим здійснення переходу одиниць оригінального тексту до подібних йому одиниць у тексті перекладу з установленим смисловим навантаженням. Оскільки такі перетворення відбуваються над лексичними або ж граматичними одиницями мови, вони носять формально-семантичний характер і завдяки ним змінюється як форма, так і значення одиниць оригіналу. У процесі перекладу, подібні трансформації не являють собою статичний аналіз відносин між одиницями двох іноземних мов і їх словниковими відповідниками. В цьому випадку, вони розглядаються як динамічні способи перекладу, що можуть використовуватись перекладачем у випадках, коли існує неможливість віднайти еквівалент у словнику або ж його застосування у певному контекстуальному патерні є некоректним і може зашкодити адекватності перекладу. Трансформації можуть розподілятися на комплексні лексико-граматичні, де перетворення мають справу одночасно як з лексичними, так і з граматичними одиницями вихідного тексту, та на міжрівневі,

де відбувається повноправний перехід від лексичних до граматичних одиниць мови і навпаки. Застосування перекладацьких трансформацій базується на тому, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою, при суворому дотриманні норм передавав всю інформацію, укладену в початковому тексті.

Визначившись із інтерпретацією терміну, вважаємо коректним навести перелік класифікацій перекладацьких трансформацій та проаналізувати їх. У більшості наукових праць вчені-лінгвісти класифікують трансформації, що співвідносяться з рівнями мови. Виділяють чотири центральних рівні мови:

- фонологічний;
- морфологічний;
- лексичний;
- синтаксичний.

Важливим є те, що різниця у сприйнятті поняття «рівнів» різними вченими передбачає наявність різноманітних класифікацій. Одна із найбільш популярних класифікацій, на яку спирається більшість сучасних вчених, була представлена Комісаровим В. Н. і вона охоплює:

- лексичні трансформації;
- граматичні трансформації;
- комплексні лексико-граматичні трансформації [15, с. 174].

Найбільш широку, на нашу думку, класифікацію навів Лев Константинович Латишев, який об'єднав усі типи перетворень в одну загальну класифікацію. До наданого ним переліку входять:

- *лексичні перетворення* (заміна лексеми синонімом);
- *стилістичні перетворення* (трансформація стилістичного забарвлення слова, що піддається перекладу);
- *морфологічні перетворення* (перетворення однієї частини мови в іншу або заміна її декількома частинами мови);
- *синтаксичні перетворення* (трансформація синтаксичних конструкцій (слів, словосполучень і речень), зміна типу підрядних речень, зміна типу

синтаксичного зв'язку, трансформація речень в словосполучення і перестановка частин у складнопідрядних і складносурядних реченнях);

– *семантичні трансформації* (смісловий (або логічний) розвиток поняття, заміна деталей-ознак);

– *трансформації змішаного виду* (конверсна трансформація, антонімічний переклад) [21, с. 46].

Поданий Комісаровим перелік був розширений вдвічі і охопив більше рівнів мовної організації. У цій класифікації, як і в запропонованій Комісаровим, є окреме відгалуження лексико-граматичних, змішаних трансформацій, до яких включають антонімічний переклад, прийом компенсації, модуляцію, тобто логічний розвиток значення, та цілісне перетворення, як інваріант смислового розвитку. Група граматичних трансформацій була розподілена на більш малі та конкретні види.

В свою чергу, до класифікації Р. Міньяр-Білоручева увійшли три види трансформацій:

– *лексичні*, що включають в себе генералізацію (англ. *generalization*), конкретизацію (англ. *concretization*);

– *граматичні*, до яких входить пасивізація (англ. *passivization*), заміна граматичних форм (англ. *change of grammatical forms*), об'єднання речень або їх членування (англ. *sentence integration and sentence fragmentation*);

– семантичні – метафоричні, синонімічні заміни (англ. *metaphorical, synonymic substitution*), логічний розвиток понять (англ. *meaning extension*), антонімічний переклад (англ. *antonymic translation*) і прийом компенсації (англ. *compensation*) [26, с. 96].

У класифікації А. Фітермана та Т. Левицької також виділено три типи трансформацій, а саме:

– *граматичні трансформації* (перестановка, опущення і додавання, перебудови та заміни речень);

– стилістичні трансформації (синонімічна заміна, описовий переклад, компенсація);

– лексичні трансформації (заміна і додавання, конкретизація і генералізація речень) [22, с. 28].

Підбиваючи підсумок, можна сказати, що визначення трансформації та розмежування її на класи залежать від авторського осмислення даних понять. Саме тому ми не побачили двох тотожних визначень, хоча в аспекті класифікацій думки у багатьох вчених співпадали і майже завжди мали спільні рівні. Частіш за все це стосується граматичного та лексичного рівнів. Варто зауважити, що поняття комплексних трансформацій присутнє лише у працях Л. К. Латишева та В. Н. Комісарова. В свою чергу, Латишев вважає, що змішані трансформації об'єднують в собі лексичні, стилістичні, синтаксичні, морфологічні та семантичні перетворення. Більше детальний порівняльний аналіз представлений у Таблиці 1.1, наведеній нижче.

Таблиця 1.1

Порівняльний аналіз типів перекладацьких трансформацій

ПІБ вченого	ТИПИ ТРАНСФОРМАЦІЙ						
	Лексичні	Грама-тичні	Стилі-стичні	Семан-тичні	Синтак-сичні	Морфоло-гічні	Компле-ксні
Комісаров В.Н.	+	+					+
Латишев Л.К.	+	+	+	+	+	+	+
Міньяр-Білоручев Р.К.	+	+		+			
Фігерман А.М.	+	+	+				
Левицька Т.Р.	+	+	+				

1.2 Лексичні трансформації в українській та англійській мовах

У попередньому підрозділі було схарактеризовано узагальнююче поняття трансформації, ґрунтуючись на аналізі визначень провідних дослідників. Сутність цієї техніки перекладу полягає в зміні формальних або смислових компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для

перекладу, а також адаптації створеного тексту перекладу до мовної компетенції нового адресата та з урахуванням стилістичних норм мови перекладу. Також було подано декілька класифікацій, які є базовими для виконання подальшого аналізу у межах цього підрозділу.

У художньому перекладі, на основі якого побудована наше дослідження, вчені виділяють дві основні групи перетворень: *лексичні та граматичні*. Для кожного типу перекладу (напр. науково-технічний, суспільно-політичний, юридичний, художній та інші типи перекладу) окрім основних традиційних трансформацій, існують й специфічні перетворення, що притаманні окремим типам. Так, перекладаючи тексти науково-технічного стилю необхідно брати до уваги специфічність лексики та правильно підбирати слова у мові перекладу. Якщо ж йдеться про художній переклад, то тут ситуація складніша, адже від перекладача потребується не лише передача чітко та лаконічно викладеного тексту, а й доцільне розуміння поняття трансформацій і особливе бачення щодо їх застосування.

Лексичні трансформації виникають тоді, коли підбір повноцінного еквіваленту є неможливим або ж викривляє, вульгаризує початковий зміст і є відмінним від вихідних одиниць через асиметричність української та англійської мов. В англо-українському перекладі лексичні трансформації часто є питанням індивідуального вибору перекладача і, як правило, сильно залежать від стилістичних особливостей цільового тексту. Причинами виникнення лексичних трансформацій Т. Левицька та А. Фітерман вважають наступні аспекти:

- різні ознаки одного денотата в різних мовах;
- різниця в смисловому об'ємі;
- різна словосполучність;
- різні вживання слів одного значення [22, с. 102]

Всі елементи денотативної системи мови можна розподілити на дві основні групи, до яких входять: одиниці мови, що вже мають у мові перекладу сталий відповідник та одиниці мови, що не мають відповідника у цільовій мові. Не

маючи відповідника, мовна конструкція зазнає деяких перетворень. Прикладами можуть слугувати власні назви, які притаманні культурі оригіналу або ж які являються нестандартними для мови перекладу, професійні терміни, що різняться за функціоналом. Давайте порівняємо класифікації, надані Карабаном В. та Рецкером Я. і проаналізуємо їх. У своїй роботі Карабан В. І., розподіляє лексичні трансформації на:

- конкретизацію значення слова;
- генералізацію значення слова;
- додавання слова;
- вилучення слова;
- заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови;
- перестановку слова [9, с. 38–54].

В свою чергу, Я. Рецкер виділяє наступні лексичні трансформації:

- диференціація значень;
- конкретизація значень;
- генералізація значень;
- модуляція;
- антонімічний переклад;
- цілісне перетворення;
- компенсація втрат в процесі перекладу [34, с. 78].

Деякі вчені не погоджуються з класифікацією Я. Рецкера, вважаючи, що антонімічний переклад доцільно відносити до змішаних лексико-граматичних трансформацій. До цієї ж групи трансформацій відносять модуляцію або смисловий розвиток і його похідні. Класифікація В. Карабана, в свою чергу, не включає жодних змішаних перетворень. Ця класифікація буде проаналізована у межах нашого дослідження, проте з певним розширенням.

На рівні речення найпоширенішими трансформаціями є наступні: *перестановка, заміна, конкретизація, генералізація, додавання слова, вилучення слова, калькування, компенсація*. Саме на них ми зосередимо нашу увагу.

Важливо зауважити, що на практиці у чистому вигляді усі вищеописані трансформації використовуються дуже рідко, найчастіш вони взаємопов'язані між собою.

Калькування (дослівний або буквальный переклад) – це прийом перекладу нових слів (термінів), коли відповідником простого чи частіше складного слова (терміну) вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику [22, с. 128]. Українська мова має значну кількістю запозичень, що були відтворені в мові за допомогою калькування. Рідна мова збагатилась словами-кальками з польської мови: *podręcznik* – *підручник*, *preścieradło* – *простирadlo*, *posiadać* – *посідати*. Так і в англійській мові є достатня кількість загальноживаних фраз та слів, які були перекладені з інших мов за допомогою даної перекладацької трансформації. Так, наприклад англійське слово *pineapple* є калькою з голландського слова *pijnappel*, яке в свою чергу є запозиченням з французької *potte de pin*. Подібні запозичення сприяють створенню нових лексем у мовах. Калькування являє собою мовну конструкцію, яка є фонетичною та морфологічною адаптацією. Варто зробити акцент на тому, що існує широка класифікація даного типу трансформації, яка включає в себе досить розширений спектр калькувань, серед яких варто виділити абсолютне або часткове калькування, семантичне, змішане калькування і також калькування акронімів.

Одним із тлумачень калькування є дослівний переклад. Вважається, що буквальный переклад є частіш за все недоцільним у текстах не технічного спрямування, адже результатом цього може бути некоректне розуміння інформації читачем, особливо, якщо мова йде про відтворення ідіоматичних виразів. Дослівний переклад є свого роду «фотографією» оригіналу. Основне завдання перекладача – створення адекватного перекладу, який відтворює як зміст, так і форму оригіналу засобами іншої мови. [4, с. 17]. Проілюструвати дану трансформацію можуть наступні приклади:

Оригінал: *My bow is a rarity, crafted by my father along with a few others that I keep well hidden in the woods, carefully wrapped in waterproof covers* (Collins S. The Hunger Games, p. 81).

Переклад: *Мій лук – справжній раритет, один із тих, що були змайстровані ще моїм батьком, – я надійно заховала всі луки в лісі, обачно загорнувши їх у водонепроникну тканину* (Коллінз С. Голодні ігри, с. 24).

Прикметник *waterproof* був перекладений за допомогою передачі змісту шляхом застосування дослівного перекладу. Якщо аналізувати всі складові даного слова ізольовано, то можна помітити, що вони були буквально перекладені з англійської мови на українську. Water – вода (у нашому випадку водо-), proof – непроникний.

Оригінал: *And, to hear her tell it, Effie knows everyone who's anyone in the Capitol and has been talking us up all day, trying to win us sponsors* (Collins S. The Hunger Games, p. 90).

Переклад: *Еффі знала всіх у Капітолії й цілісний день без утину торохкотіла про нас знайомим, шукаючи нам спонсорів* (Коллінз С. Голодні ігри, с. 28).

У даному випадку *sponsors* при перекладі на українську мову є копією вихідної структури лексичних одиниць.

Конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вузької семантики [9, с. 39]. Оскільки для англійської мови є характерним використання великої кількості назв процесів, первинних та вторинних властивостей, слів із широкою семантичною основою, то їх переклад значною мірою залежить від конкретного їх значення. У багатьох випадках перекладач застосовує експресивну конкретизацію, яка в перекладі використовуються разом з експресивним узгодженням. Це явище можна простежити у випадках, де в перекладі, залежно від контексту, вільно звужуються рамки загальних семантичних значень заради більш конкретних – контекстуальних.

Оригінал: *But I got a decent price for his pelt* (Collins S. The Hunger Games, p. 8).

Переклад: *Проте я вторгувала гідну ціну за її хутро* (Коллінз С. Голодні ігри, с. 28).

У процесі перекладу цього речення слово *get*, яке має загальне значення – отримувати, здобувати, було відтворено із вужчим семантичним значенням. Ми спостерігаємо як лексема, не маючи внутрішньої диференційованості підлягає конкретизації.

Генералізація же являє собою явище протилежне конкретизації. Воно використовується під час перекладу з англійської мови на українську значно рідше. Генералізація – це лексична перекладацька трансформації, «внаслідок якої слово із вужчим значенням, що перекладається, замінюється в перекладі на слово із ширшим значенням» [10, с. 334]. Узагальнення використовується з метою запобігання перевантаження текстовими реаліями, які можуть бути не знайомими українському читачеві, а отже – дещо спрощує загальне розуміння. Рід замінюється видом, тоді як у випадку з конкретизацією все відбувається навпаки.

Оригінал: *When I was younger, I scared my mother to death, the things I would blurt out about District 12, about the people who rule our country, Panem, from the far-off city called the Capitol* (Collins S. The Hunger Games, p. 23).

Переклад: *Коли я була молодшою, то бовкала всілякі дурниці про Округ 12, чим до смерті лякала матір: я розводилася про людей, які керують нашим життям із Капітолія – далекої столиці нашої країни, Панему* (Коллінз С. Голодні ігри, с. 7).

У цьому прикладі, явище генералізації прослідковується у перекладі слова *country*, яке за контекстом може вживатись у значенні країни, але перекладач вирішив розширити рамки, переклавши його більш глобально – життя.

Оригінал: *He plucks a few blackberries from the bushes around us* (Collins S. The Hunger Games, p. 9).

Переклад: *Він зірвав кілька ягід із куща ожини* (Коллінз С. Голодні ігри, с. 2).

Такий приклад є досить цікавим, адже містить в собі реверсивний переклад, де зустрічаються явища як конкретизації, так і генералізації. Перше явище можна прослідкувати при перекладі слова *blackberries* – *ягоди*, друге при перекладі слова *bushes* – *кущ ожини*.

В процесі перекладу тексту українською мовою перед перекладачем постає завдання відтворити його настільки доцільно, щоб у читача склалось враження, що цей текст був написаний саме українською мовою. В деяких ситуаціях професія перекладача змушує його мислити ширше і більш різнобічно, іноді навіть необхідно додавати кілька слів, щоб замінити незвичні ідіоми та фрази. У своїй науковій праці Івашкова дає наступне визначення явищу додавання в перекладацькій практиці: додавання – це відновлення інформації, яка міститься в реченні, але фактично є в ньому відсутньою [7]. Але перекладачу варто бути впевненим, що текст перекладу буде актуальним, всі стилістичні особливості будуть збережені, він буде культурно та релігійно адаптованим і не спаплюжить зміст, намір і цінності, які були вкладені автором в оригінальний твір. Н'юмарк справедливо зауважив, що додавання не працює на однакових умовах для всіх мов та культур, а інформація, що додається до перекладу, має відповідати трьом головним аспектам: культурний аспект (врахування різниць між культурою тексту оригіналу та перекладу), технічний аспект (дотримання заданої теми) та лінгвістичний аспект (пояснення використання конкретних слів).

Оригінал: *In a way, that's a plus because at least she can be counted on to corral us around to places on time* (Collins S. The Hunger Games, p. 90).

Переклад: *Хоча я й недолюблюю Еффі, але зараз не відмовилася б від її підтримки. Принаймні вона підказуватиме нам, куди йти і що робити* (Коллінз С. Голодні ігри, с. 24).

Оригінал: *My father got to know my mother because on his hunts he would sometimes collect medicinal herbs and sell them to her shop to be brewed into remedies* (Collins S. The Hunger Games, p. 120).

Переклад: *Мій майбутній тато збирав лікувальні трави під час вилазок на полювання і продавав їх в аптеку, де згодом із них робили ліки* (Коллінз С. Голодні ігри, с. 36).

Обидва речення являють собою яскраві приклади додавання. В той час, як друге речення ілюструє процес логічного мислення перекладача, перше – відображає досить спірне рішення, адже дане судження не згадувалось в тексті оригіналу ні в попередніх, ні в наступних речення і цілком є рішенням перекладача.

Перекладач може час від часу робити дуже сміливі кроки, використовуючи ти чи інші трансформації. Однією з таких трансформацій можна вважати вилучення. За Карабаном, вилучення – виправдане з точки зору адекватності перекладу, в першу чергу норм мови перекладу, усунення в тексті перекладу тих плеонастичних або тавтологічних лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного змісту тексту [10, с. 311–312]. Дана трансформація є актуальною за умови незмінного значення, відображеного у першоджерелі, навіть при його максимальному вилученні із контексту речення чи загального тексту.

Оригінал: *You need only whisper a type of food from a gigantic menu into a mouthpiece and it appears, hot and steamy, before you in less than a minute* (Collins S. The Hunger Games, p. 92).

Переклад: *Варто було тільки вибрати страву на свій смак із гігантського меню і прошепотіти її назву – і та з'являлася перед тобою мени як за хвилину* (Коллінз С. Голодні ігри, с. 25).

Порівнюючи оригінал речення та його переклад, можна помітити, що слово *mouthpiece* вилучене з метою спрощення речення, адже, за думкою перекладача, в даному контексті дієслово *прошепотіти* відображає повноту ситуації, адже навіть з опущенням слова сенс, вкладений автором не змінився.

Перестановка, як вид перекладацької трансформації – це «заміна розташування мовних одиниць у тексті перекладу в порівнянні з текстом

оригіналу. Перестановці піддаються, зазвичай, слова, словосполучення, частини складного речення, а також самостійні речення в тексті» [10, с. 188]. Це в певному сенсі зміна класу слів, але слід запам'ятати, що заміна категорії слів у мові перекладу може змінити значення цього слова в тексті мови оригіналу.

Оригінал: *Electrified or not, the fence has been successful at keeping the flesh-eaters out of District 12* (Collins S. *The Hunger Games*, p. 5).

Переклад: *Паркан – байдуже, під напругою чи ні, – а таки стримує хижаків за межами Округу 12* (Коллінз С. *Голодні ігри*, с. 1).

Як бачимо, у цьому реченні застосовується перестановка частини складного речення, після чого у мові перекладу підмет і присудок відділяються вставною частиною і утворюють складне речення з неоднорідними частинами. Також у цьому перекладі присутнє додавання слова *байдуже*.

1.3 Види граматичних трансформацій в українській та англійській мовах

В українській та англійській мовах існують унікальні елементи, відображені в їх граматичних системах, які дещо ускладнюють процес перекладу. Такими явищами можуть бути:

– *Герундій* – явище, яке зустрічається в англійській мові, в той час як в українській воно відсутнє. Герундій це віддієслівна частина мови, що відображає в собі якості іменника і дієслова. Як правило, на українську мову він перекладається інфінітивом чи дієслівними іменниками.

– *Число іменника* – у деяких випадках в англо-українському перекладі форми однини і множини іменників можуть не співпадати. На це варто звертати уваги, аби уникнути непорозумінь та комічного ефекту.

– *Гендерні форми іменників*. У той час як в українській мові існує фіксований рід іменників, в англійській мові він відображається за допомогою займенників або лексичних засобів.

– *Узгоджування часів*. В англійській мові узгоджування часів є поширеним явищем і є своєрідною системою логічного вживання дієслівних форм в підрядному реченні.

Задля вирішення вищезгаданих труднощів, в процесі перекладу застосовуються граматичні трансформації, з метою здійснення структурних перетворень у реченні у відповідності до норм мови перекладу. М. Шемуда вважає, що переклад з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій. Граматичні трансформації – це в першу чергу перебудова речення (зміна його структури) і всілякі заміни – як синтаксичного, так і морфологічного порядку» [42]. Якщо брати до уваги те, що англійська та українська мови відносяться до різних типів мов індоєвропейської родини, їх граматична структура відрізняється не тільки на рівні порядку слів у реченні, а й в категоріях числа та інших граматичних форм і структур, що в свою чергу викликає великі труднощі у перекладача. Коли в мові оригіналу певне граматичне явище не може бути стовідсотково відображене в мові перекладу і його функціональні характеристики різняться перекладач вдається до граматичних трансформацій. Граматичні особливості, такі як категорії ступенів порівняння прикметників або числа іменників, з можливістю відтворювати їх множину і однину за подібними принципами, проявляються в обох мовах. Так, наприклад, І. Кобякова у своїй праці вказала наступні способи перекладу атрибутивних підрядних з приєднувальною функцією з англійської мови на українську. До них увійшли: використання в мові перекладу складносурядного або складнопідрядного речення, використання прийому членування речень, компресії, вставного слова. Які за певних умов виявляються досить ефективним та надають можливість уникнути труднощів при перекладі [11].

Існує безліч класифікацій граматичних трансформацій, які базуються на чотирьох основних елементах: об'єднанні, членуванні речень та граматичних замінах, але на нашу думку, наведена Л. Науменко та А. Гордєєвою класифікація є найповнішою і найбільш точною [29, с. 32]:

- внутрішній поділ;
- зовнішній поділ;
- внутрішня інтеграція;
- зовнішня інтеграція;
- зміна порядку слів;
- компенсація.

Однією із найбільш вживаних трансформацій є поділ речення, як внутрішній, так і зовнішній. Внутрішній поділ – це перетворення простого речення на складнопідрядне або складносурядне речення під час перекладу з іноземної мови [29, с. 28]:

Оригінал: *He tosses a berry in a high arc toward me. I catch it in my mouth and break the delicate skin with my teeth* (Collins S. *The Hunger Games*, p. 9).

Переклад: *Коли він підкинув ягоду і вона, описавши широку дугу, долетіла до мене, я зловила її ротом і прокусила делікатну шкірку зубами* 12 (Коллінз С. *Голодні ігри*, с. 1–2).

Оригінал: *But as time passes, it seems less likely. I calm down* (Collins S. *The Hunger Games*, p. 126).

Переклад: *Але час минав, а ніхто не приходив, тож я трохи заспокоїлася* 12 (Коллінз С. *Голодні ігри*, с. 34).

Як бачимо із наведених прикладів, під час перекладу речення з англійської мови перекладач застосував дану трансформацію в результаті чого ми отримали складнопідрядне речення з підрядною обставинною частиною. Такий прийом може бути використаний з метою більш доцільного звучання у мові реципієнта. Маючи логічний зв'язок перекладені подібним методом речення є більшою мірою адаптовано до мовної культури. Використання дієприкметникового звороту робить його простішим для сприйняття.

Зовнішній поділ – це поділ складного речення на декілька простих під час перекладу з іноземної мови [29, с. 28]:

Оригінал: *By the time I've scrambled up the packs and grabbed the weapons, others will have reached the horn, and one or two I might be able to pick off, but say there's a dozen, at that close range, they could take me down with the spears and the clubs* (Collins S. *The Hunger Games*, p. 180).

Переклад: *Поки я вилізу нагору та схоплю зброю, інші добіжать до Рогу. З одним чи двома я би ще впоралася, але якщо їх буде дюжина і вони наблизяться впритул... Тоді мене просто заб'ють списами й битками* (Коллінз С. Голодні ігри, с. 48).

Аналізуючи наведений приклад, можна дійти висновку, що перекладач застосовує зовнішній поділ з метою акцентування уваги на конкретному факті. Варто зауважити, що дана граматична трансформація застосовується для симпліфікації речень, розміщуючи смислові акценти синтаксично складних речень під час перекладу з англійської мови.

Внутрішня інтеграція – це спосіб перекладу складнопідрядного чи складносурядного речення простим реченням [29, с. 30].

Оригінал: *There, resting on a mound of blanket rolls, is a silver sheath of arrows and a bow, already strung, just waiting to be engaged* (Collins S. The Hunger Games, p. 180).

Переклад: *На купі акуратно складених вовняних ковдр лежав срібний сагайдак зі стрілами і лук. Вони ніби чекали на мене* (Коллінз С. Голодні ігри, с. 48).

У наведеному прикладі внутрішня інтеграція спостерігається в членуванні речення з дієприслівниковим зворотом на два простих повноцінних речення, в яких присутні як підмет, так і присудок. Дана трансформація полегшила сприйняття інформації читачу, а також зробила акцент на останньому реченні. При перекладі подібні речення спрощуються і наближаються до норм українського синтаксису.

Зовнішня інтеграція – це спосіб перекладу, під час якого два чи більше простих речення об'єднуються в одне складне [29, с. 30].

Оригінал: *Then I hear it. Several pairs of feet breaking into a run* (Collins S. The Hunger Games, p. 192).

Переклад: *А тоді до мене долинув тупіт кількох пар ніг, що бігли лісом* (Коллінз С. Голодні ігри, с. 52).

Як бачимо, два простих речення об'єднались в одне складнопідрядне речення зі сполучником «що», які наразі являють собою цілісну й лаконічну структуру.

Оригінал: *We were resting a moment by a stream when we saw him. A young buck, probably a yearling by his size* (Collins S. *The Hunger Games*, p. 326).

Переклад: *Ми саме відпочивали біля струмка, аж раптом з'являється він – молодий олень, на вигляд йому щонайбільше рік* (Коллінз С. *Голодні ігри*, с. 85).

Цей приклад ілюструє зовнішню інтеграцію з об'єднанням речень у загальне безсполучникове із уточненням.

Зміна порядку слів – це трансформація, за допомогою якої у перекладеному реченні змінюється порядок слів порівняно з реченням оригіналу відповідно до норм синтаксису мови, якою відбувається переклад [29, с. 27]. Порядок слів в українській та англійській мовах є подібним, але перша є більш гнучкою, оскільки в ній інформація міститься у закінченнях іменників, дієслів чи прикметників, а не у фіксованому порядку речень, як в англійській. При перекладі на англійську мову з української, наприклад, слід притримуватись порядку слів, який є звичним для мови реципієнту. З цією метою вживається зміна порядку слів, яка відображена у даних прикладах:

Оригінал: *Gale and I have only brought down three in all* (Collins S. *The Hunger Games*, p. 327).

Переклад: *За увесь час нам із Гейлом пощастило вполювати лише трьох оленів* (Коллінз С. *Голодні ігри*, с. 85).

Переклад оригінального речення українською мовою починається із прийменника, що є більш природнім для української мови, аніж для англійської. Цей приклад також демонструє перенос підмета і присудка із початку речення.

Компенсація – це спосіб перекладу, за допомогою якого втрата значення в одній частині речення або тексту компенсується в іншій його частині. Компенсація може використовуватись, коли неможливо перекласти певну частину речення, але її відображення є важливим для відтворення цілісності картини. Дана перекладацька стратегія частіше за все зустрічається під час

перекладу ідіоматичних виразів, еквіваленти яких відсутні у мові перекладу, таким чином зберігаючи стилістичний ефект. Поняття компенсації передбачає вирішення двох основних моментів: співвідношення в еквівалентності вихідного тексту і перекладу, а також аналіз взаємозв'язку граматичних ознак між текстами двох мов. Втрати при перекладі, які необхідно компенсувати, повинні стосуватись лише значних властивостей вихідного тексту, а не певної його якості. Особливо доречною ця трансформація є тоді, коли перекладачу не вдається перекласти каламбур і адаптувати його до мови перекладу. Таке відбувається досить часто, а єдине тому рішення – перенести даний каламбур на іншу частину тексту. Хоча тексти трилогії Сюзанни Коллінз не насичені каламбурами, але все ж явище компенсації можна проілюструвати наступними прикладами:

Оригінал: *There's an old man who keeps a small herd of goats on the other side of the Seam* (Collins S. *The Hunger Games*, p. 328).

Переклад: *На околиці Скиби живе чоловік, який тримає невеличке стадо кіз* (Коллінз С. *Голодні ігри*, с. 86).

У цьому випадку перекладач застосував прийом компенсації з метою наближення порядку слів до норм української мови. Вживання обставини на початку речення є звичайним для української мови, в свою чергу для англійської мови більш характерний прямий порядок слів.

Оригінал: *Yes, the girl from District 2, ten yards away, running toward me, one hand clutching a half-dozen knives* (Collins S. *The Hunger Games*, p. 340).

Переклад: *І справді: дівчина з Округу 2 підхопила з півдюжини ножів і тепер щодуху бігла до мене* (Коллінз С. *Голодні ігри*, с. 91).

Такий приклад застосування компенсації виражається у перекладі останньої частини речення, яка була відтворення на початку речення. Вилучення деякої інформації в цьому реченні також призвело до спрощення в реченні.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Лексичні та граматичні трансформації є невід'ємною складовою перекладу, в процесі якого перекладач намагається досягнути стовідсоткової еквівалентності за найменших втрат.

У даному розділі, ми навели виділений нами термін перекладацької трансформації. У нашому розумінні перекладацька трансформація – це прийом логічного мислення, що базується на рівнозначному смислового перетворенні вихідної мовної конструкції, за умови відмінності від словникової форм, але при збереженні її функціонального впливу. Завдяки подібним трансформаціям відбувається перехід одиниць оригінального тексту до подібних йому одиниць у тексті перекладу зі збереження встановленого смислового навантаження. Подібні перетворення відбуваються над лексичними або ж граматичними одиницями мови і носять формально-семантичний характер, завдяки ним змінюється як форма, так і значення одиниць оригіналу. Трансформації вважаються динамічними способами перекладу, які використовуються перекладачем у випадках, коли існує неможливість віднайти еквівалент у словнику або ж його застосування у певному контекстуальному патерні є некоректним і може зашкодити адекватності перекладу. Трансформації можуть розподілятися на комплексні лексико-граматичні, де перетворення мають справу одночасно як з лексичними, так і з граматичними одиницями вихідного тексту, та на міжрівневі, де відбувається повноправний перехід від лексичних до граматичних одиниць мови і навпаки. Застосування перекладацьких трансформацій базується на тому, щоб текст перекладу з максимальною повнотою, при суворому дотриманні норм передавав всю інформацію, укладену в оригінальному тексті.

Перекладацькі трансформації, які ми проаналізували у межах нашого дослідження, відносяться до лексичних та граматичних структур. На *лексичному рівні* ми розглянули наступні трансформації: *калькування* (дослівний переклад), *генералізацію* (заміна загального поняття конкретним), *конкретизацію* (заміна

конкретного поняття загальним), *додавання* (надання інформації, не відтвореної автором в оригіналі), *вилучення* (виключення певної інформації перекладачем) та *перестановку* (зміна положення частин мови у реченні). На *граматичному рівні*: *внутрішній поділ* (перетворення простого речення на складне), *зовнішній поділ* (поділ складного речення на прості), *внутрішню інтеграцію* (переклад складного речення простим), *зовнішню інтеграцію* (об'єднання простих речень в складне), *зміну порядку слів* (вживання порядку слів, відмінного від оригінального), *компенсацію* (відтворення значення речення в іншій його частині). Оскільки класифікації, подані в працях низки вчених, відрізняються одна від одної, ми вирішили здійснити аналіз найбільш поширених перекладацьких трансформацій.

Проаналізувавши вищенаведені трансформації та проілюструвавши їх прикладами, можемо дійти висновку, що всі трансформації використовуються з метою відтворення оригінального тексту всіма можливими ресурсами у мові перекладу, чи то уникаючи неперекладних елементів, чи то транспортуючи їх у більш доцільне місце. У будь-якому випадку, варто пам'ятати, що використання тієї чи іншої трансформації залежить суто від перекладача.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ГРАМАТИЧНИХ І ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

2.1 Поняття художнього перекладу

У сфері своєї мовної діяльності людина використовує безліч різних типів текстів. Найбільш загальноприйнятим є поділ текстів на художні та інформативні. Специфіка тексту як об'єкта перекладу залежить, перш за все, від його комунікативного завдання, функціональних, змістовних і структурних особливостей, які в свою чергу багато в чому визначаються приналежністю тексту до того чи іншого жанру і стилю.

Дослідник А. Паршин вважає знання «законів жанру» ключем до перекладу, підкреслюючи, що «при існуючих невеликих відмінностях, загальні «закони жанру» є незмінними для всіх мов ...» [31], тим самим підкреслюючи, що аналіз жанрово-стилістичних особливостей тексту є невід'ємною складовою аналізу тексту.

Сучасні лінгвісти виділяють від п'яти до восьми функціональних стилів. Частіше за все використовується поділ на сім функціональних стилів – офіційно-діловий, професійно-технічний, науковий, газетний, публіцистичний, релігійний і стиль художньої літератури. Окрім того, у сучасних мовах існує тенденція до усунення кордонів між функціональними стилями, а тому доцільно виокремити три базових сфери комунікації – професійно-ділову, масову і художню, які також називають «мегастиль». У їх рамках функціонують «макростилі» (функціональні стилі) та «мікростилі» (жанри) [43, с. 263]. Кількість жанрів стає дедалі більшою, а кожен жанр має свої варіації.

Варто зауважити, що трилогія Сюзни Коллінз, яка послугувала ілюстративним матеріалом для нашого дослідження, являє собою окремий тип дискурсу, а саме – дистопічний. За визначенням О. Назаренко дистопічний дискурс – це піджанр наукової фантастики; складне та досить оригінальне явище,

яке являє собою протистояння утопічному ідеалізму та застерігає людство від побудови тоталітарного суспільства. У цьому дискурсі спостерігається висміювання пороків людини за допомогою коректних експресивних засобів. Особливості дистопічної літератури демонструють основні мовні та літературні тенденції сьогодення, роблять акцент на світогляді людини XXI століття, який переміщується із вигаданим світом, поява якого можлива за умов деградації і спотворення людських цінностей [50].

Твори художньої літератури протиставляються творам інших функціональних стилів завдяки тому, що для них провідною є художньо-естетична комунікативна функція. Дослідники вказують, що головна мета художнього тексту полягає передусім у створенні художнього образу. Художня література – це тексти, які спрямовані на передачу естетичної інформації. Способи оформлення цієї інформації можуть бути найрізноманітніші, що залежить як від авторського стилю, так і від приналежності літературного твору до тієї чи іншої літературної течії.

Якщо естетична, емотивна та експресивна функції тексту у випадку художньої літератури є провідними, то когнітивна інформація у художньому тексті відступає на задній план. При цьому, для художнього тексту не вимагається високий рівень достовірності когнітивної інформації. Так, автор може по-своєму інтерпретувати реальні історичні чи наукові факти, використовувати вигадку і фантазію. Тобто, когнітивна інформація у художньому тексті може бути використана автором у художніх цілях. Науковці виокремлюють більше ніж п'ятдесят функцій перекладу. Однією з основних є трансформаційна – переклад вихідних оригінальних одиниць засобами мови транслятора [40, с. 198]. Таким чином, когнітивний компонент також підпорядковується у художньому тексті естетичній його функції. Аналогічним чином естетичній функції підкорюється й експресивний, емотивний компоненти. На мовному рівні всі ці функції художнього тексту можуть реалізуватися через низку лексичних, граматичних, синтаксичних засобів. Так, у художньому творі

може використовуватися яскрава розмнова лексика, просторічні лексеми, сленг [5, с. 54].

Інша специфічна риса художньої літератури – це індивідуальні особливості творчості того чи іншого письменника. Це система специфічних характеристик творчості автора, які тісно переплетені між собою та проявляються у всіх його творах та проходять «червоною ниткою» через всю тканину кожного окремого твору. Особливості авторського стилю на мовному рівні простежуються у використанні різноманітних мовних категорій та образів, створених через мовні засоби. Це явище називають також індивідуальним стилем письменника, або ідіостилем / ідіолектом.

У наукових розвідках С. М. Щербини вказано, що ідіостиль (індивідуальний стиль) – це система формальних та змістовних лінгвістичних характеристик, притаманних творам того чи іншого письменника. Ця система робить унікальним втілений у літературному тексті авторський спосіб мовного вираження [43, с. 263]. Художній переклад, натомість, повинен передусім зберігати атмосферу сюжету, стиль автора. Тому основна мета художнього перекладу полягає в збереженні ідіостилю.

На думку Р. Ліверські, ідіостиль письменника втілює у собі індивідуальні чинники, які впливають на текст, протиставляючи їх загальноприйнятим (формальним) чинникам. Ідіостиль письменника як автора передбачає вплив на художній текст його «душевних схильностей», тоді як формальними факторами виступають мовна система, епоха, національна приналежність автора, соціальна група чи мовна ситуація [49, с. 452]. Кожен із вказаних чинників обумовлює особливість та неповторність стилю художньої літератури, який може по-різному виражатися у різних авторів та навіть у різних творах одного й того ж автора.

Науковець Н. С. Пашук формулює *сім ознак художнього тексту*, які також важливо враховувати при перекладі, а саме:

– *функціональність* (умовність, вигаданість), опосередкованість внутрішнього світу тексту;

– *синергетична складність*: з одного боку, художній текст – це складна за організацією система, особлива система засобів загальнонаціональної мови; з іншого ж боку, у художньому тексті виникає власна кодова система, яку читач повинен дешифрувати, щоб зрозуміти текст;

– *цілісність художнього тексту*, утворена за рахунок набутих додаткових «збільшень сенсу»;

– *взаємозв'язок всіх елементів* тексту або ізоморфізм всіх його рівнів;

– *рефлексивність поетичного слова*, пожвавлення внутрішньої форми слів, посилена актуалізація елементів лексичного рівня;

– *наявність імпліцитних смислів*;

– *вплив на зміст художнього тексту міжтекстових зв'язків* – інтертекстуальність [32, с. 10–11].

Відповідно, зазначені особливості художнього тексту, а саме його насиченість виразними засобами, орієнтованість на реалізацію естетичної і образно-емоційної функцій, яскрава присутність авторського індивідуального стилю в тексті, роблять літературні твори одним із найбільш складних для перекладу типу текстових матеріалів. Художня література передбачає безліч труднощів для перекладача. Це обумовлює доцільність виділення художнього перекладу як окремого типу перекладу, оскільки його відмінність від перекладу технічного чи юридичного тексту є очевидною та вагомою.

Сам переклад як вид діяльності людини є видом її мисленнєво-мовленнєвої діяльності. У найбільш узагальненому значенні художній переклад розуміємо як переклад творів художньої літератури та художніх текстів [37, с. 608]. Вагомим чинником розуміння сутності художнього перекладу є уявлення про нього як про міжкультурну взаємодію.

Термін «переклад» тісно пов'язаний із іншими суміжними поняттями, такими як «інтеграція культур», «міжкультурна комунікація», «діалог культур» тощо. Передбачається, що будь-який переклад уже передбачає включеність у нього, як у процес, цих явищ. Художній переклад, натомість, є одним із

найкращих проявів міжкультурної взаємодії, а на більш вузькому рівні у художньому перекладі відбувається і міжлітературна взаємодія. Фактично, художній переклад можна вважати основною частиною національно-літературного процесу.

Відповідно, художній переклад, окрім основної функції перекладу, яка полягає у передачі вихідного тексту мовою перекладу із дотриманням правил перекладацької адекватності й еквівалентності, також виконує роль обміну думками між різними народами і культурами. Сам художній текст, особливо, якщо це твір національної літератури, навантажений національно-культурною інформацією. Це й обумовлює значно ширший спектр функцій художнього тексту у порівнянні з іншими текстами, для яких інформативна функція зазвичай виступає на передній план.

Дослідники художнього перекладу сходяться на думці, що цей тип перекладу є також і окремим видом літературної творчості, у процесі реалізації якого текст, який переданий засобами однієї мови, відтворюється засобами іншої мови. Окрім того, на відміну від інших типів перекладу, при художньому перекладі передається і система образів та художніх засобів [30, с. 221]. Ключовим аспектом у цьому визначенні є саме те, що художній переклад розглядається як творчий процес. Художній переклад часто називають окремим видом мистецтва, проміжним між власне літературною творчістю та перекладом. Хоча перекладач і не пише самостійний твір, на відміну від самого письменника, однак він має здійснити величезний пласт складної та напруженої роботи з адаптації уже існуючого твору до лінгвокультурних реалій мови перекладу. Перекладач художнього тексту має здійснити літературний аналіз твору, добре знатися на творчості письменника, витоках та особливостях його ідіостилу. Він має не тільки володіти обома мовами перекладу, але й вдало передавати неперекладні або складні для перекладу елементи тексту, такі як жарти, каламбури, національно-специфічні реалії тощо.

Відповідно, специфіка художнього перекладу полягає у його місці в системі типів перекладу з одного боку, а також його співвідношенням з

оригінальною літературною творчістю з іншого боку. Між вихідною точкою і результатом перекладацької творчості лежить складний процес «перевираження» того життя, яке закріплене в образній тканині твору, який перекладається [30, с. 14]. Важливим у процесі художнього перекладу є збереження форми та змісту, структури вихідного тексту, а також його естетичного впливу на читача. Сутність художнього перекладу можна виразити через дві найбільш провідні його функції – інформативну та творчу.

Інформативну функцію художнього перекладу також називають посередницькою функцією – її сутність полягає власне у адекватній передачі вихідного тексту читачеві. При цьому, для забезпечення посередницької функції перекладу, основну роль відіграє передача мовних компонентів вихідного тексту. Саме ця функція традиційно вважалася основною функцією художнього перекладу, однак це було наслідком того, що теорія художнього перекладу довгий час не виходила за межі національно-літературного процесу, а також розуміла національно-літературний процес дуже прагматично й однобоко [1, с. 15].

Творча ж функція перекладу художніх текстів орієнтована на стилістичну систему твору, на національно-культурний його контекст, та переважною мірою забезпечує передачу відповідного естетичного, експресивного потенціалу, емоційного навантаження та колориту твору. Саме творча функція може вважатися основною функцією художнього перекладу на сьогодні, адже вона якісно відрізняє його від будь-яких інших типів перекладу, для яких інформативна функція є провідною. Художній текст як матеріал перекладу, обумовлює важливість саме творчої, культурної адаптації тексту на рівні двох мов, адже лише передача інформації перекладачем аж ніяк не здатна створити адекватний та еквівалентний переклад художнього твору.

Для розуміння сутності художнього перекладу та його місця й ролі у системі напрямків перекладу загалом необхідно звернутися й до історії вивчення цього типу перекладу. Так, С. Браунлі у своєму дослідженні вказує, що у післявоєнні роки, ще до виокремлення перекладознавства як окремої наукової

дисципліни, художній переклад розглядався як підрозділ порівняльного літературознавства, тоді як безпосередньо до лінгвістики відносили інші типи перекладу (технічний, комерційний, галузевий тощо) [45, с. 40–42].

Втім, наприкінці 70-х років ХХ ст. було розроблено новий підхід до перекладу з протилежним напрямком, зосереджуючись не на оригінальному тексті, а на статусі та функції перекладу в цільовій культурі. Цей напрямок перекладознавчих досліджень розвивався двома групами вчених. Одна з них, яка базувалася у Нідерландах та Ізраїлі й гуртувалася навколо Г. Турі, приділяла вагомому увагу саме художньому перекладі [47, с. 85]. Ця група перекладознавців розвивала дескриптивне перекладознавство. Інша ж група вчених базувалася у Німеччині та єдналася навколо Г. Вермеєра, розробляючи функціоналістський підхід. Хоча ці групи вчених працювали незалежно одна від одної, у середині 80-х рр. вони представили праці, які демонстрували вражаюче спільні погляди, наголошуючи передусім на культурному контексті перекладу, а не на мовних одиницях тексту оригіналу [51, с. 47–56].

Цікавим у контексті розуміння художнього перекладу на засадах функціоналізму є експеримент бразильського вченого та перекладача художньої літератури М. М. Кардозу, який перекладав з німецької мови. Зокрема, він здійснив два переклади новели Т. Шторма «Der Schimmelreiter» («Вершник на сивому коні») – документальний та орудний, які були видані в одному книжковому футлярі [8, с. 49].

Документальний переклад новели мав назву «*Aassombrosa história do homem do cavalo branco*» та повністю орієнтувався на текст-джерело. Орудний же варіант перекладу того ж твору тоді як інший (*O centauro bronco*) переносить всі події із Північної Німеччини в бразильські сертани (малонаселені пустельні райони Бразилії). У випадку орудного перекладу М. М. Кардозу настільки змінює оригінальний текст, що стосунок цього продукту до перекладу як явища вже викликає сумніви, адже авторський задум зазнає занадто значних змін. Тим не менш, обидві версії названі їх автором саме «перекладом». Основна ідея цього

експерименту полягала у випробовуванні самих меж та можливостей функціонального перекладу.

Питанню меж можливого внеску перекладачем певних змін у вихідний, оригінальний задум та текст присвячено багато праць і думок дослідників художнього перекладу. О. М. Линтвар вказує, що перекладач й сам виконує письменницьку роль, творячи заново книгу для читачів, які є носіями мови перекладу [23, с. 144]. Вчений впевнений, що авторський задум при перекладі повинен зберігатися у повній мірі. На думку О. М. Линтвар, перекладений текст має бути максимально наближеним до тексту оригінального [23, с. 145]. Однак при цьому дослідник опускає з поля зору наявність неперекладних культурно-маркованих елементів, які можуть бути незрозумілими для читача, який є носієм іншої мови й культури.

Важливим критерієм якісного художнього перекладу є забезпечення сприйняття перекладу людиною іншої культури (читача) на тому ж рівні, на якому сприймає оригінал людина культури початкової (культури автора). Відповідно, така дуальність самої природи та задач художнього перекладу породжує необхідність знаходження балансу та тих меж, у яких перекладач може використовувати функціональні заміни та вносити інші зміни у смислове наповнення тексту-оригіналу.

Вірменський дослідник-літературознавець Л. М. Мкртчян розуміє термін «художній переклад» як трансформацію тексту оригіналу засобами іншої мови, яка передбачає створення нового поєднання форми та змісту у цільовій мові [27, с. 177]. Відомий перекладознавець В. В. Комісаров впевнений, що для забезпечення виконання основного завдання художнього перекладу – а саме, збереження художньо-естетичних характеристик та властивостей оригіналу та створення нового і повноцінного літературного твору мовою перекладу – допустимі відхилення перекладача від точної передачі тексту-оригіналу, наприклад, опущення певних лексичних одиниць чи їх заміни іншими лексичними одиницями [14, с. 154–155].

Л. К. Латишев також вважає допустимим та часто й необхідним зміни у тексті художнього твору у процесі художнього перекладу. Художній переклад як такий він розглядає як певний вид перетворень, а саме – як міжмовну трансформацію [21, с. 78]. Український вчений В. В. Коптілов визначає «художній переклад» як окремий вид словесної творчості, який передбачає відтворення засобами однієї мови тексти, написані вихідною мовою [18, с. 5].

Інший український дослідник М. Г. Шемуда впевнений, що художній переклад можна трактувати, як взаємодію та взаємовплив двох культур – вихідної та цільової, до яких належать оригінальний текст та текст перекладу. М. Г. Шемуда впевнений, що такий взаємовплив у випадку художнього перекладу не може зводитися лише до мовної взаємодії двох текстів, як це може бути у випадку перекладу наукової літератури. Натомість, художній переклад охоплює всі сторони життя, які можуть бути втілені у художньому творі. Часто перекладач має також відтворити національний колорит, культурні особливості або індивідуальні авторські властивості вихідного тексту [42, с. 164].

Т. Б. Козак вказує, що на різних етапах історичного розвитку літературного мистецтва та перекладознавства головну роль відігравали принципи точного та вільного перекладу. Принцип точного перекладу полягає у збереженні порядку слів, граматичних та мовних конструкцій, тоді як принцип вільного перекладу передбачає збереження змісту оригіналу передусім [12, с. 222]. Протягом століть ці два принципи перебували у постійній взаємодії та іноді навіть взаємовиключали одне одного. На думку Т. Б. Козака, гармонійне поєднання та взаємодія цих принципів у рамках одного перекладу є майже неможливими, однак виступає свого роду ідеалом, до якого й має прагнути перекладач художнього тексту [12, с. 225].

В. В. Коптілов також розробив у контексті теорії художнього перекладу конкретні етапи роботи над перекладом художнього тексту. Перший етап роботи над художнім твором полягає у здійсненні стилістичного аналізу вихідного тексту, з'ясуванні особливостей його структури, конструктивних елементів тексту, тих зв'язків, які існують між ними. Це забезпечує глибинне розуміння

перекладачем тексту, що є необхідною умовою його якісного подальшого перекладу [18, с. 10].

Однак, слід пам'ятати, що розуміння змісту тексту зовсім не може вважатися запорукою успішності перекладу. Перекладач має також віднайти шляхи та інструменти для ефективного відтворення тексту засобами цільової мови. Перекладознавець В. В. Коптілов зауважує, що у процесі роботи над перекладом перекладач у своїй свідомості вибудовує свого роду «проміжну інстанцію» між текстом першоджерела та текстом перекладу. Ця «інстанція» є наслідком аналізу вихідного тексту і, у той же час, робочим доробком для спорудження тексту перекладу. Під терміном «проміжна інстанція» дослідник має на увазі схему семантико-стилістичної структури тексту, до складу якої входять не лише окремі фонemi чи слова, фрази та синтаксичні одиниці, а також і явища іншого порядку [16, с. 117].

Отже, перший етап художнього перекладу включає у себе аналіз оригінального тексту, його змісту й елементів вираження автором семантики і стилю тексту-оригіналу. До цього ж етапу належить і визначення місця твору у системі творчості письменника, так само, як і літературного напрямку та національної літератури, до якої цей твір належить, в цілому [17, с. 65–75].

На другому етапі роботи перекладача над художнім перекладом має здійснюватися відбір у мові перекладу еквівалентних засобів відтворення найважливіших рис тексту-оригіналу, а також вибір засобів, які перекладач використає на завершальному третьому етапі. В. В. Коптілов протиставляє третій етап аналізу, тобто тут мова йде вже про синтез у нове художнє поєднання тих рис і ознак першоджерела, які виокремлені перекладачем на першому етапі [17, с. 79-80]. На третьому ж етапі перекладу ці ознаки оригіналу трансформуються відповідно до особливостей літературної мови перекладу.

В. В. Коптілов виокремлює ще й додатковий четвертий етап (перші три етапи він вважає основними етапами художнього перекладу). Четвертий, завершальний етап відводить перекладачеві роль дослідника, який критикує та аналізує вже готовий переклад після його публікації. Це співвідноситься з

вимогою до перекладача постійно навчатися та прагнути до удосконалення своєї професійної компетентності [18, с. 117].

Таким чином, художній переклад – це складний процес літературної творчості, окремий вид мистецтва, який передбачає не тільки високий рівень компетентності перекладача та його кропітку працю над аналізом та перекладом твору, але й наявність у перекладача потужного об'єму фонових знань, важливих для розуміння твору, який він перекладає, та творчості самого письменника – автора цього твору. Перекладач художнього тексту має володіти літературним, письменницьким хистом, адже його задача – «заново» відтворити художній твір, передати його із максимально можливим збереженням смислу, атмосфери, експресії та емоційного тла засобами мови перекладу.

Окрім того, художній переклад виходить з твору, який включає в себе не тільки мовні елементи. Основне завдання перекладача, насамперед, полягає у тому, щоб передати загальний зміст, дух та ідею твору. Перекладач повинен поставити себе на місце автора і побачити те, що бачив він, своїми власними очима. Вже потім перекладач намагається відобразити побачене за допомогою засобів своєї рідної мови. Питання адекватного перекладу поетичних творів є суперечливим завданням ще й тому, що сам текст перекладу вважається уже не ідентичним оригінальному тексту, а чимось зовсім новим та написаним лише за його мотивами.

Художній переклад включає у себе декілька технічних етапів роботи перекладача над власне перекладом. Одним із найважливіших є етап аналізу лексичних та граматичних особливостей мови твору-оригіналу та віднаходження відповідних прийомів та засобів їх перекладу іншою мовою. Цей процес передбачає низку труднощів та викликів, з якими стикається перекладач художнього тексту, тому звернемося до більш детального вивчення проблем перекладу лексичних та граматичних конструкцій художніх творів.

2.2 Проблеми перекладу лексичних та граматичних конструкцій художніх творів

Насамперед, звернемося до вивчення особливостей та труднощів перекладу лексичних конструкцій у художніх творах. На лексичному рівні у художньому тексті може використовуватися значна кількість складних для перекладу одиниць та конструкцій – це як емотивно- та експресивно- і культурно-маркована лексика, так і лексика різних рівнів нормативної літературної та нелітературної мови – термінологія та книжкова лексика, запозичення, сленгізми та діалектизми тощо.

Л. В. Фоміна вказує, що труднощами перекладу лексичного складу художнього тексту є відтворення культурних та національно-специфічних назв, а також власних назв, авторських okazіоналізмів та неологізмів. У текстах художніх творів можуть використовуватися також стилістично-марковані лексеми, фразеологізми та інші усталені вирази, синоніми тощо [36, с. 7].

Лексичними особливостями перекладу художнього також є вибір адекватного словникового відповідника або варіанту перекладу лексем та лексичних конструкцій. Окрім того, перекладач працює над відбором доцільних перекладацьких прийомів та засобів, визначає межі припустимості застосування перекладацьких лінгвістичних трансформацій.

При перекладі художнього тексту важливо також враховувати стилістичні особливості художніх творів. До стилістичних лексичних особливостей художнього тексту відносять стилістичні тропи, до яких належать епітети, порівняння, метафори, метонімії, синекдохи і т. д. Переклад стилістичних засобів є важливим завданням, оскільки тропи відіграють важливу роль в тлумаченні та інтерпретації тексту, художніх образів [36, с. 47]. Лексичні конструкції та фразеологічні одиниці, як елементи денотативної системи вихідної мови, у практиці перекладу прийнято поділяти на перекладні еквіваленти (які вже мають відповідники), та безеквівалентні одиниці, які не мають відповідників у цільовій мові [13, с. 720].

Перекладні еквіваленти, або еквівалентні одиниці поділяються на одноквівалентні (які мають тільки один перекладний відповідник) і багатоквівалентні (які мають два або більше перекладних відповідників). При цьому слід пам'ятати, що не завжди у перекладача існує можливість використати словниковий варіантний відповідник, адже словники можуть не містити деяких відповідників неоднозначного слова, а варіанти-відповідники певних слів взагалі не фіксуються словниками [38, с. 125].

Розглянемо основні *прийоми перекладу* та перекладацькі трансформації, які можуть використовуватися у процесі перекладу лексичних засобів художнього тексту. Одним із найбільш простих у застосуванні прийомів перекладу лексичних одиниць є *прийом транскодування*. Це такий спосіб перекладу, під час якого звукова або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу. До видів транскодування належать *транскрибування* (літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови), а також *транслітерування* (слово вихідної мови передається по літерах) [39, с. 35].

Транскодуванню можуть підлягати терміни, інтернаціоналізми, а також реалії та деякі інші безеквівалентні елементи, такі як авторські okazіоналізми чи неологізми. Прийом транскодування використовується у випадках, коли у культурі мови перекладу відсутнє відповідне поняття або явище та, відповідно, еквівалент слова, яке це явище називає. Проблеми симетричності та несиметричності у мовних системах обумовлені появою лакун (процес лакунізації), довільною варіативністю мовної системи, її еволюцією, тенденцією до економії мовних знаків та девіації лексико-граматичних одиниць [2, с. 201]. У такому випадку перекладач не може підібрати слова в мові перекладу, які б адекватно передавали зміст поняття і задовольняли вимоги адекватного та еквівалентного перекладу.

Іншим лексичним прийомом перекладу художніх текстів є *калькування* (дослівний або буквальный переклад). Калькування визначається як спосіб перекладу лексики, при якому їх складові частини замінюються лексичними

відповідниками цільової мови. Перекладатися можуть морфеми або слова у складі стійких словосполучень. Калькування може використовуватися разом з іншими способами перекладу. Цей прийом перекладу передбачає, що відповідником вихідної лексеми в цільовій мові слугує перший за порядком відповідник у словнику [13, с. 721]. Калькування може застосовуватися лише за умови збереження перекладним відповідником норми вживання і сполучуваності слів у мові перекладу.

Використовується також *описовий переклад*, у процесі якого слово, словосполучення чи фразеологізм замінюються у мові перекладу словосполученням, яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення. Описовий переклад має відповідати низці вимог. Зокрема, описовий переклад має точно передавати основний зміст позначеного вихідною одиницею поняття. При цьому опис не повинен бути надмірно багатослівним та складним, так само як і структура словосполучення не повинна бути складною.

При перекладі лексичних конструкцій також можуть застосовуватися різноманітні перекладацькі трансформації. Перекладознавець І. В. Корунець вказує, що перекладацькі трансформації – це перекладацькі перетворення, які допомагають здійснити перехід від одиниць мови оригіналу до одиниць мови перекладу та забезпечити адекватність перекладу [19, с. 210]. До лексичних перекладацьких трансформацій належать *додавання (розширення), перестановка (або переміщення), генералізація, конкретизація, логічна синонімія, модуляція*.

Трансформація *додавання (розширення)* часто супроводжує описовий переклад та полягає у використанні в перекладі додаткових лексичних одиниць для передачі імпліцитних (які маються на увазі, але лінгвістично не виражені) елементів змісту оригіналу. Протилежною перекладацькою трансформацією є *скорочення*, яке полягає у відмові від передачі при перекладі семантично надлишкових слів, значення яких несуттєве або легко відновлюються в контексті [13, с. 721].

Перестановка (або переміщення) – це лексична перекладацька трансформація, яка полягає у використанні найближчої відповідності перекладній одиниці мови в іншій частині висловлювання у тексті перекладу, зміна порядку слідування одиниць перекладу в порівнянні з порядком слідування одиниць оригіналу [19, с. 215].

Окрім того, в своїй перекладацькій діяльності перекладач може використовувати *лексико-семантичні заміни (генералізація, конкретизація, логічна синонімія, модуляція)*. Лексико-семантична заміна є способом перекладу, який передбачає використання одиниць мови перекладу, значення яких відрізняється від значення вихідних одиниць. Втім, їх значення може бути виведене контекстуально за допомогою логічних перетворень певного типу. Розглянемо деякі з видів лексико-семантичної заміни:

- *генералізація* – заміна одиниці лексеми в оригіналі з вузьким значенням, одиницею цільової мови, яка має ширше значення;
- *конкретизація* – лексико-семантична заміна одиниці оригіналу з ширшим значенням одиницею цільової мови з вузьким значенням;
- *логічна синонімія* – заміна одиниці вихідної мови одиницею мови перекладу, що є для даного контексту її синонімом;
- *модуляція* (іноді має назву «смісловий розвиток») – це заміна слова чи виразу вихідної мови словом чи виразом мови перекладу, значення яких не збігається повністю з вихідним, однак є логічним наслідком значення вихідної одиниці [6, с. 66].

Окремо необхідно підкреслити відмінність прийому конкретизації від прийому логічної синонімії. Різниця полягає в тому, що при конкретизації значення, що використовується при перекладі можна розглядати як власне поняття, яке логічно включається до складу загального значення слова в оригіналі. При логічній синонімії значення слова в перекладі не є частиною поняття, яке замінюється. Воно є рівним йому, але не завжди, а тільки у даному контексті.

Окрім лексичних особливостей перекладу художнього тексту важливо також враховувати й граматичні конструкції, як одну з труднощів перекладу. До *граматичних труднощів перекладу* художнього тексту відносять переклад лексично значущих артиклів, граматичної та суб'єктивної модальності, видо-часових форм дієслова. Часто складними для перекладу є синтаксичні конструкції пасивного стану та віддієслівні предикативні комплекси. Граматичні особливості перекладу стосуються також передачі засобами мови перекладу темо-рематичних зв'язків та асиндетичних іменникових словосполучень, синтаксично-ускладнених або розгалужених предикативних одиниць, службових частин мови, таких як частки та вигуки, сполучники. Труднощі викликає і передача безсполучникового типу синтаксичного зв'язку [36, с. 7]. Граматика – формальний лад мови, який включає в себе словотвір, морфологію і синтаксис, а також утворює разом з фонетикою і лексикою її цілісну структуру.

Важливо враховувати той факт, що англійська та українська мови належать до різних гілок індоєвропейської сім'ї мов (германської та слов'янської відповідно), а також мають різні структурні типи. Належність англійської мови до групи аналітичних мов, а української – до синтетичних зумовлює такі численні лакунізовані граматичні форми, як аломорфні категорії означеності/неозначеності (артикль), розмитість категорії роду та відмінків та ін. [20, с. 57]. Це означає, що граматичні відносини у англійському реченні передаються вільними граматичними морфемами. Українська ж мова належить до флективного типу. Всі граматичні значення та відносини в українській мові передаються за допомогою пов'язаних граматичних морфем – флексій [33, с. 91].

Важливо враховувати, що в англійській мові існують безеквівалентні з точки зору їх перекладу українською мовою граматичні явища. У першу чергу до таких явищ І. М. Підгайська відносить артикль, модальні дієслова, видо-часову систему дієслова, неособисті форми дієслова (інфінітив, герундій), пасивний стан, умовний спосіб, атрибутивні групи, еліптичні конструкції та ін. [33, с. 92]. Розбіжності у граматичному ладі двох мов незмінно викликають і необхідність у застосуванні граматичних, а часто і лексико-граматичних

трансформацій. Ці розбіжності можуть бути повними та частковими. Повна граматична розбіжність спостерігається у тих випадках, коли в українській мові відсутня граматична форма, наявна в англійській мові. Прикладом повної розбіжності є герундій.

Більш розповсюдженими є часткові граматичні розбіжності. Вони виникають у тих випадках, коли певна граматична категорія присутня в обох мовах, однак повного їх збігу немає. Такою граматичною категорією у випадку англійської та української мов є, наприклад, категорія числа. Число як граматична категорія існує в обох мовах, але вживання однини і множини не завжди збігається [44, с. 92].

Окрім того, існують і випадки часткового збігу, коли та чи інша категорія присутня в обох мовах і збігається лише частково, не у всіх її формах. Частковою за збігом в англійській та українській є категорія дієприкметника. Так, в українській мові відсутня форма дієприкметника, тоді як в англійській мові відсутня форма дієприкметника минулого часу.

Перераховані граматичні явища (відсутність відповідної еквівалентної форми, частковий збіг, розходження в характері та вживанні граматичної форми) викликають необхідність використання граматичних трансформацій при перекладі. До таких трансформацій належать перестановка, заміна, додавання, опущення [13, с. 721]. Тож, для реалізації перекладу граматичних особливостей можуть реалізуватися різного роду граматичні прийоми перекладу. Так, до граматичних прийомів відносять такі, як:

– *Членування речення* – це такий перекладацький прийом, коли структура оригінального речення при перекладі цільовою мовою членується на два та більше предикативних речення.

– *Об'єднання речень* – це протилежний членуванню спосіб перекладу, коли синтаксична структура тексту-оригіналу не членується, а навпаки перетворюється шляхом об'єднання двох і більше простих речень в одне складне речення.

– *Грамматичні заміни* (члена речення, частини мови, форми слова: числа іменника, способу дієслова, типу речення і т. д.) Грамматична заміна – це таке перетворення, при якому граматична одиниця в оригіналі замінюється на одиницю в мові перекладу з іншим граматичним значенням [6, с. 68].

Окрім того, слід згадати і про лексико-граматичні прийоми в роботі перекладача. Так, антонімічний переклад – це заміна стверджувальної форми оригіналу на негативну форму в перекладі або навпаки (негативної на стверджувальну), причому це супроводжується заміною лексичної одиниці вихідної мови на одиницю мови перекладу з протилежним значенням [36, с. 7]. При використанні антонімічного перекладу слід також враховувати використану автором твору лексику, характер та стильові особливості тексту, частоту вживання в мові тексту тих чи інших одиниць та конструкцій. Дії перекладача вимагають урахування всіх особливостей тексту оригіналу [44, с. 92].

Іншим прийомом є експлікація – заміна лексичної одиниці вихідної мови словосполученням, експлікуючим її значення, тобто таким, яке дає більш-менш повне пояснення цього значення мовою перекладу. Використовується для перекладу лексичних та граматичних конструкцій художнього тексту також компенсація, яка є передбачає передачу втрачених при перекладі елементів сенсу через треті засоби. Не обов'язково компенсація використовується у тому ж самому місці, що і в оригіналі, а може використовуватися в іншій частині речення чи тексту [19, с. 215].

Однією з проблем перекладу граматичних конструкцій також є лаконічність англійської мови, її тяжіння до стислості та економії мовних засобів. У деяких англійських реченнях та конструкціях наявні сполучення слів, де одна з логічних ланок може опускатися. Це здійснюється через можливості англійської мови до такої економії, а також через здатність носія мови заповнити ці пропуски. Натомість, читач перекладу не володіє такими можливостями, а тому наявні логічні пропуски завжди мають заповнюватися перекладачем при перекладі.

Таким чином, проблеми перекладу лексичних та граматичних конструкцій художніх текстів полягають у відмінностях граматичних особливостей обох мов, а також у знаходженні адекватних способів перекладу безеквівалентної лексики. Задача перекладача полягає у правильному виборі та ефективному використанні того чи іншого прийому перекладу чи перекладацької трансформації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Переклад художньої літератури це завжди виклик для перекладача. Водночас це шанс продемонструвати свої навички володіння мовами. Головною метою художнього тексту є створення художнього образу, а головним завданням перекладача – цей образ відтворити. Естетична, емотивна та експресивна функції мають бути достовірно відображеними у тексті перекладу, в той час як когнітивна функція переходить на другий план. В окремих випадках перекладач може по-своєму інтерпретувати вказані в тексті історичні чи наукові події, використовуючи лише власну фантазію. Остання може стати в нагоді перекладачу, який має на меті відтворити індивідуальний стиль автора, іншими словами – його ідіостиль [28, с. 120]. Адже художній переклад повинен зберігати не лише стиль автора, а й передусім атмосферу сюжету.

Під час перекладу будь-якого художнього твору у перекладача можуть виникнути труднощі. Як було згадано у другому розділі, основними труднощами перекладу лексичного складу текстів такого спрямування є відтворення культурних та національно-специфічних назв, власних назв, авторських okazionalizmів та neologizmів. На лексичному рівні може використовуватися емотивно- та експресивно- і культурно-маркована лексика, термінологія та книжкова лексика, запозичення, сленгізми та діалектизми. Такі складні одиниці та конструкції також викликають деякі труднощі.

Отже, як було згадано, для вирішення вищезгаданих труднощів перекладачі звертаються до трансформацій. Описовий переклад, транскодування, додавання, перестановка, різні типи заміни використовуються для подолання труднощів на лексичному рівні. Щодо граматичних труднощів (відсутності відповідної еквівалентної форми, часткового збігу, розходженні в характері та вживанні граматичної форми), то в такому разі членування або об'єднання речень та граматичні заміни (члена речення, частини мови, форми слова: числа іменника, способу дієслова, типу речення) можуть допомогти перекладачу у вирішенні проблеми при перекладі художньої літератури.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ТЕКСТАХ ХУДОЖНЬОГО НАПРЯМУ

3.1 Компаративний аналіз та обґрунтування використання перекладацьких трансформацій

Визначившись із основними поняттями трансформацій та особливостями їх перекладу в художній літературі, вважаємо доцільним провести повний аналіз речень на наявність в них перетворень, зокрема лексичних та граматичних. У перекладі роману «Голодні ігри» було виокремлено поєднання різних трансформацій для досягнення цілісного перекладу. Для початку, важливо зазначити, що оригінальна версія роману була написана від першої особи в теперішньому часі. Перекладач вирішив, що для українських читачів більш звичним і приємнішим буде застосування минулого часу. Тому в усіх нижченаведених прикладах була застосована одна спільна трансформація – граматична заміна часу. Проаналізуємо наступні приклади:

Оригінал: *I'm sure none of them actually know because, in the Hob, the standard protocol for someone showing up with a wild turkey is for everybody to bid on the drumsticks* (Collins S. The Hunger Games: Catching Fire, p. 55).

Переклад: *Я була впевнена, що ніхто цього насправді й близько не знає, адже на Горні, коли хтось з'являється з дикою індичкою в руках, стандартна процедура – пропонувати за неї і найвигоднішу ціну* (Коллінз С. Голодні ігри. У вогні, с. 41).

У процесі перекладу цього речення перекладач застосував трансформації як на граматичному, так і на лексичному рівнях. Щодо граматичних трансформацій, можна виокремити переклад герундію за допомогою складнопідрядного речення з підрядним з'язувальним і сполучником «коли». Також до головного речення було додано сполучник «що»; таке рішення є характерним, адже відповідає нормам української мови. Проаналізувавши

речення оригіналу і перекладу, можна сказати, що цей приклад також є дуже цікавим, з точки зору подолання лексичних труднощів. Ми бачимо, як перекладач застосував трансформацію опущення і не переклав слово *everybody*, що дещо полегшило вихідне речення. Особливої уваги заслуговує переклад фрази *to bid on the drumsticks*. У загальному розумінні *drumsticks* позначають барабанні палички, але словник *Cambridge Dictionary* запропонує нам наступне: *drumstick – the lower part of the leg of a chicken or similar bird eaten as food* [53]. На нашу думку, цей вираз несе в собі натяк на те, що дику індичку приготують та з'їдять, а не зберіжуть в якості домашньої тварини, що в таких умовах досить підозріло. Перекладач вирішив не використовувати цю дефініцію і не намагався передати атмосферу; натомість він застосував трансформацію додавання і у кінцевому варіанті *to bid on the drumsticks* перетворилось у *пропонувати найвигоднішу ціну*. Фраза *standard protocol* могла б бути перекладена за допомогою повного калькування і звучати як «стандартний протокол», але перекладач використовує більш звичну для нас комбінацію слів: *стандартна процедура*.

Отже, підбиваючи підсумок, зазначимо, що перекладач застосував: граматичних трансформацій – 2, лексичних трансформацій – 3.

Оригінал: *Things seemed clear in my head and even when I talked before the crowd, but the words never came out of the pen right* (Collins S. *The Hunger Games: Catching Fire*, p. 95).

Переклад: *У голові слова здаються простими і ясними, навіть перед натовпом я здатна їх висловити, а от на папері вони виходять беззмістовними й заплутаними* (Коллінз С. *Голодні ігри. У вогні*, с. 146).

У цьому прикладі ми чітко бачимо трансформацію перестановки, адже в оригінальній версії фраза *in my head* знаходиться в середині речення, коли в українському варіанті ми спостерігаємо її на самому початку. Слово *things* перекладач замінює на варіант *слова*, що є досить правильним рішенням, адже допомагає уникнути тавтології і відчуття нагромадження іменниками, і загалом надає цілісності сенсу цього речення. Також перекладач застосовує додавання

слова. Англійський прикметник *clear* (укр. *зрозумілий, ясний*) було перекладено двома українськими і в кінцевому варіанті ми отримали *простий і ясний*. Цікавим є й інтерпретація частини речення *the words never came out of the pen right*. Тут перекладач довірився власному «відчуттю» атмосфери і переробив цю частину, знову додаючи прикметники, але вже для посилення конотативного значення. Таким чином, фразу було перекладено за допомогою антонімічного перекладу (лексико-граматична трансформація) – вони виходять беззмістовними й заплутаними.

Отже, підбиваючи підсумок, зазначимо, що перекладач застосував: граматичних трансформацій – 1, лексичних трансформацій – 3.

Оригінал: *The meal's subdued. So subdued, in fact, that there are long periods of silence relieved only by the removal of old dishes and presentation of new ones* (Collins S. *The Hunger Games: Catching Fire*, p. 95).

Переклад: *За вечерею панувала пригнічена атмосфера. Настільки пригнічена, що нескінченне мовчання розбивалося тільки тоді, коли забирали одні страви та приносили нові* (Коллінз С. *Голодні ігри. У вогні*, с. 177).

Тут ми бачимо яскравий приклад конкретизації, яка до того ж виконує емотивну функцію. Досить звичне дієслово *to be* у формі *is* із абстрактним значенням перекладено українським із більш конкретним значенням – *панувала*. Також можна відмітити заміну головного члена речення, адже в оригінальному варіанті *meal* виступає у якості підмета, в той час як в українському варіанті його не було відображено. Також цей приклад гарно демонструє трансформацію генералізації. Слово *old* (укр. *старий*) було перекладено як *одні*.

Отже, підбиваючи підсумок, зазначимо, що перекладач застосував: граматичних трансформацій – 1, лексичних трансформацій – 2.

Оригінал: *And I think I can make out one or two of those wavy squares, chinks in the armor, Wiress and Beetee called them, because they reveal what was meant to be hidden and are therefore a weakness* (Collins S. *The Hunger Games: Catching Fire*, p. 143).

Переклад: *Я роздивилася кілька мінливих квадратів – слабких місць, як їх називали Бінер і Вариста, адже тут було видно те, чого видно бути не має.* (Коллінз С. Голодні ігри. У вогні, с. 266).

Загалом це речення було перекладено за допомогою перетворення речення з декількома граматичними основами на речення простіше за своєю структурою. Перекладач застосував трансформацію опущення і позбувся частини на початку речення: “*And I think...*”. Те ж саме і відбувається з останньою частиною речення “*and are therefore a weakness*”, яка також відсутня при перекладі, хоча на загальну передачу сенса речення це ніяк не вплинуло, адже ця трансформація лише полегшила сприймання речення. Тим більш, на початку перекладеного речення ми вже бачимо фразу «*слабких місць*», а отже перекладач спростив це речення для полегшення сприймання реципієнтом. Власні назви *Wiress* та *Beetee* було перекладено за допомогою адаптивного транскодування і в українському перекладі звучать як *Вариста* та *Бінер*.

Отже, перекладач застосував: граматичних трансформацій – 1 (два рази застосувалась трансформація опущення), лексичних трансформацій – 1.

Оригінал: “*I’m going to mark the ones where we know Gamemakers’ weapon follows us out past the jungle, so we’ll stay clear of those*”, says Peeta, drawing diagonal lines on the fog and wave beaches (Collins S. The Hunger Games: Catching Fire, p. 166).

Переклад: *Я відмічу пастки продюсерів, які, ми вже знаємо, виходять за межі джунглів, – промовив Піта, креслячи діагональні лінії, які захоплювали узбережжя, в секторах туману і хвилі* (Коллінз С. Голодні ігри. У вогні, с. 310).

Аналізуючи цей приклад, ми бачимо, що тут більшою мірою були застосовані граматичні трансформації. Ми знову зустрічаємо опущення деяких елементів речення, а саме його початку “*I’m going to...*”, яке могло б бути перекладено як «*Я збираюсь...*», хоча перекладач відобразив сенс цієї фрази у слові «*відмічу*», що цілком виражає майбутню форму оригінального речення. Опущенню підлягла також фраза “*so we’ll stay clear of those*”. Також ми зустрічаємо в перекладі підрядне означальне речення, яке є відсутнім в

англійському варіанті. Щодо лексичних трансформацій, то вихідний варіант слова *gamemakers* – *продюсери*, стало словом із більш вузьким значенням, а тому була застосована лексична трансформація конкретизації значення. Слово *diagonal* відтворене завдяки використанню адаптивного калькування. Варто зазначити, що кінцевий варіант речення значно легший за структурою, адже перекладач мав на меті відтворити загальний сенс і не розсіювати увагу читача на непотрібні елементи.

Таким чином, перекладач застосовував граматичних трансформацій – 1, лексичних трансформацій – 2.

Оригінал: *Ironically, her logical, if demanding, reply is only one that comforts me. (Collins S. The Hunger Games: Catching Fire, p. 168).*

Переклад: *За іронією долі, тільки її логічне, хоча й зверхнє зауваження змогло мене переконати (Коллінз С. Голодні ігри. У вогні, с. 314).*

У цьому прикладі чітко простежується трансформація додавання. *Ironically* (укр. *іронічно*) передається за допомогою цілої української фрази «за іронією долі». Це досить правильне рішення, так як слово «іронічно» не викликає у читача такого самого емоційного відгуку і є досить незвичним для українців. Також перекладач по-своєму інтерпретує фразу “*to comfort somebody*”, яка за визначенням словника *Collins Dictionary* [54] означає “*to make someone feel less worried, unhappy, or upset, for example by saying kind things*”; що в теорії могло б бути перекладено як «заспокоїти». Він відходить від її початкового сенсу і надає йому зовсім іншого, хоча й дещо подібного значення. Також ми бачимо трансформацію опущення, адже частина речення “*if demanding*” відсутня у перекладі.

Отже, у цьому прикладі ми спостерігаємо наступне: граматичні трансформації – 1, лексичні – 2.

Оригінал: *I want everyone to think of one incident where Katniss Everdeen genuinely moved you (Collins S. The Hunger Games: Mockingjay, p. 42).*

Переклад: *Я прошу вас приділити мені всього хвилинку. Поміркуйте і пригадайте моменти, коли Катніс Евердін зворушила вас* (Коллінз С. Голодні ігри. Переспівниця, с. 78).

Цей приклад є досить насиченим перетвореннями. Він чітко ілюструє трансформацію зовнішнього поділу речення, в результаті чого ми отримуємо два повноцінних речення із повними граматичними основами. Перекладач дещо розширює їх і додає наступні елементи: у першому реченні зустрічається фраза «*приділити мені всього хвилинку*», додавання якої це суто рішення перекладача. Дієслово “*to think*” перекладається за допомогою конкретизації значення і з певним лексичним розширенням – «*поміркуйте і пригадайте*». Також ми спостерігаємо граматичну заміну: іменник *incident* в англійському реченні вживається в однині, в той час як в українському варіанті стоїть множина – *моменти*. Останній елемент зазнав додаткових перетворень за допомогою конкретизації, бо значення слова *incident* можуть бути наступними: 1) *a serious or violent event, such as a crime, an accident, or an attack*; 2) *something that happens, especially something unusual or unpleasant* [55], які віддалено позначають згадане перекладачем явище. Перекладене речення також має в собі лексичне перетворення, а саме транскодуванням.

Таким чином, у цьому перекладі було застосовано граматичних трансформацій – 2, лексичних трансформацій – 4.

Оригінал: *Everyone else is dressed in 13’s dark gray military jumpsuits, even Haymitch, although he seems unhappy about the snugness of his collar* (Collins S. The Hunger Games: Mockingjay, p. 44).

Переклад: *Всі присутні були одягнені в темно-сірі комбінезони, навіть Геймітч, хоча, здавалося, йому з таким тісним комірцем незручно* (Коллінз С. Голодні ігри. Переспівниця, с. 85).

Англійсько слово *everyone* (укр. *всі*) було перекладено за допомогою конкретизації початкового значення. Перекладач наголошує, що не всі люди (в світі), а лише присутні були одягнені у темно-сірі комбінезони. В останній фразі ми спостерігаємо опущення, що на нашу думку є недоречним, адже автор

наголошує, що саме ці комбінезони належать жителям Округу 13, а це є дуже важливим елементом у даному фрагменті. Також опущення спостерігається у словосполученні *dark gray military jumpsuits*, де слово *military* було вилучено при перекладі. Власна назва *Haymitch* – Геймітч, перекладена за допомогою транслітерації. Граматичні заміни частини мови відбулись під час перекладу іменника *snugness*, який в кінцевому варіанті було перекладено українським прикметником *тісний* та прикметника *unhappy*, який було перекладено прислівником *незручно*.

У цьому прикладі, ми нарахували граматичних трансформацій – 2, лексичних – 2.

Оригінал: *Now that the flurry of activity leading up to this mission is over, I realize I have no idea what I'm facing on this trip to District 8* (Collins S. The Hunger Games: Mockingjay, p. 45).

Переклад: *І тільки тепер, коли закінчився метушливий процес підготовки, я втямила, що ж мене чекає в Окрузі 8* (Коллінз С. Голодні ігри. Переспівниця, с. 86).

В українському варіанті ми зустрічаємо слово *тільки*, яке було додане з метою емоційного підсилення і підвищення значущості дії; а отже – це приклад додавання. Також у ньому ми можемо відмітити і протилежне явище – опущення, а саме наступного фрагменту “*I have no idea what I'm facing on this trip*”. Перекладач вирішив обійти його дослівну передачу та дещо скоротив речення. На виході ми отримуємо складнопідрядне речення зі сполучниками «коли» та «що».

Цей приклад налічує: граматичних трансформацій – 2, лексичних трансформацій – 1.

Оригінал: *I feel if I don't get outside immediately, I'll just go ballistic, but I'm still in Special Defense when I'm waylaid by Haymitch* (Collins S. The Hunger Games: Mockingjay, p. 88).

Переклад: *Я вирішила не коментувати і просто вилетіла з кімнати: ще хвилинка – і я зірвуся. Не встигла я вийти зі Штабу оборони, як наитовхнулася на Геймітча* (Коллінз С. Голодні ігри. Переспівниця, с. 127).

У цьому прикладі перекладач досить гармонійно спрощує український варіант, шляхом спростування чіткого умовного речення і розмивання його меж. Також тут присутня трансформація додавання, нові елементи, які зустрічаються в українському перекладі: *вирішила не коментувати*. Слово *just* набуло більш конкретного значення – *ще хвилинка*. Серед граматичних трансформацій варто виділити зовнішній поділ.

Отже, у цьому прикладі було проілюстровано: граматичних трансформацій – 2, лексичних – 2.

Розглянувши безліч прикладів перекладу художніх текстів, варто зазначити, що переклад – це дуже складний процес передачі змісту з однієї мови на іншу. А художній переклад – складний і багатогранний вид перекладу з безліччю нюансів. Під час здійснення перекладу творів художньої літератури, перекладач повинен прагнути до найбільш адекватного впливу одержуваного тексту на читача, враховуючи індивідуальний стиль автора та значущість окремих елементів.

Проаналізувавши приклади, ми впевнились, що речення мови оригіналу піддаються перебудові більше з лексичного боку, адже кількість лексичних трансформацій, які застосував перекладач дещо перевищує граматичні. Нижченаведена діаграма демонструє результати, отримані в процесі нашого дослідження (Рис. 3.1).

За допомогою методу суцільної вибірки було обрано 10 контекстів з художнього твору для аналізу частотності вживань трансформацій при перекладі з англійської на українську мови. Після проведення порівняльного аналізу оригіналу та перекладу на українську, було виявлено 37 трансформацій, з яких загальна сума граматичних трансформацій складає 15 одиниць, а лексичних – 22.

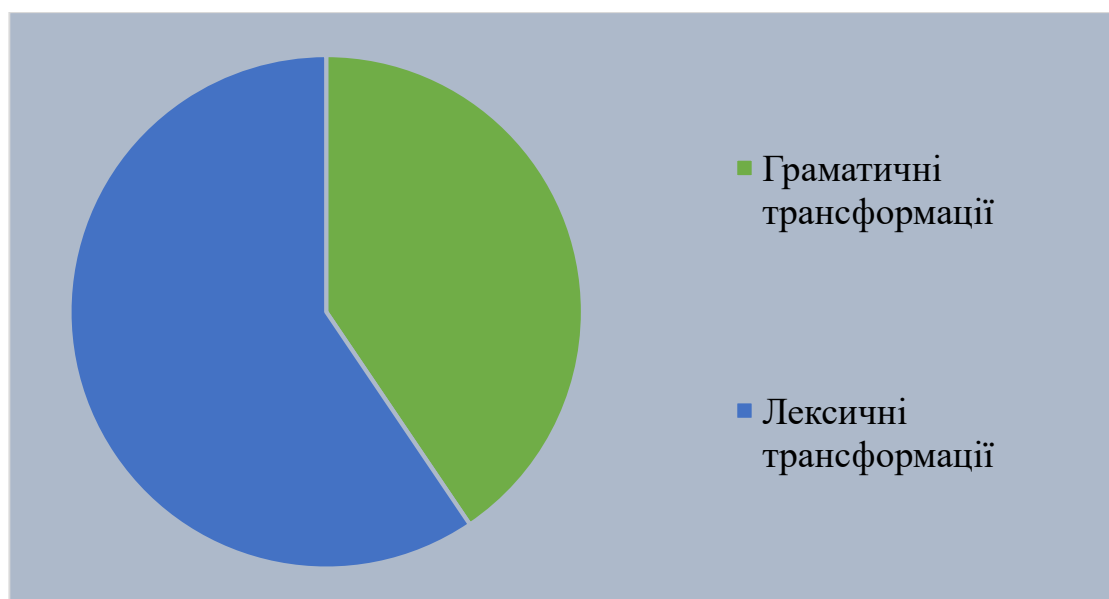

Рис.3.1 Діаграма загальної частотності використання перекладацьких трансформацій

В результаті експерименту, було визначено, що опущення є найбільш часто вживаною граматичною трансформацією; друге місце займають граматичні заміни (заміна однини множиною і навпаки, зміна частин мови і т.д.). Щодо лексичних, то перше місце посідає додавання, за яким слідує трансформація конкретизації. Найменш розповсюдженими виявились наступні перекладацькі трансформації: калькування, зовнішній поділ та перестановка, що демонструє нижченаведена діаграма (Рис. 3.2).

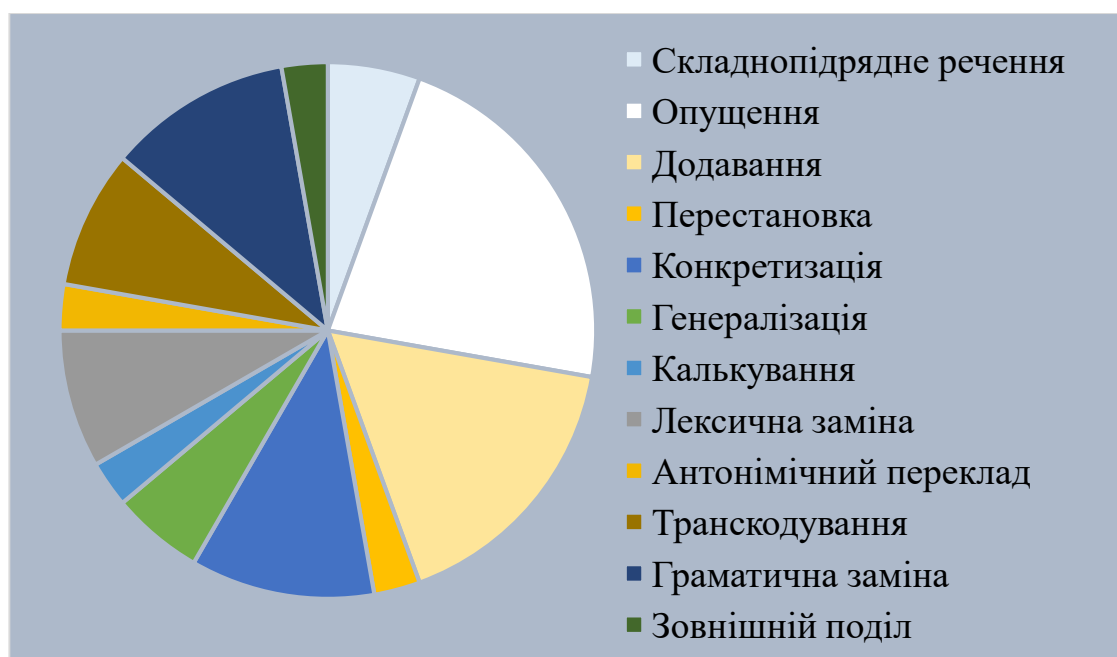

Рис.3.2 Діаграма детальної частотності використання перекладацьких трансформацій

Деякі з наведених у першому розділі перетворень не зустрілись у проаналізованих прикладах. Ми вважаємо, що для більш ретельного аналізу цих одиниць необхідно розширювати чисельність контекстів. Незважаючи на це, ми отримали цінну інформацію, яка стане в нагоді за необхідності перебудови речення, адже вона детально ілюструє як перекладачки Уляна Григораш та Єкатерина Плугатирь розв'язували поставлені перед ними завдання. Принагідно зазначимо, що в процесі перекладацької діяльності трансформації найчастіше бувають змішаного типу. Як правило, різного роду трансформації здійснюються одночасно, тобто поєднуються один з одним – перестановка супроводжується заміною, граматичне перетворення супроводжується лексичним і т.д.

3.2 Рекомендації для студентів-перекладачів щодо застосування трансформацій

У межах низки навчальних програм ЗВО студенти-перекладачі вже з перших курсів вивчають засади перекладознавства та теорію перекладу. Проте, варто зауважити, що теоретичні аспекти вивчення будь-якої дисципліни мають бути суголосними з практичними завданнями задля формування фахових навичок, оскільки саме вони є важливими складовими для майбутньої самореалізації випускника університету на ринку праці. На заняттях із практики перекладу, студенти повинні розвивати свої навички у геометричній прогресії, вмюючи теоретично обґрунтувати свої знання та аргументувати свої рішення. Для того, щоб студент-перекладач успішно оволодів магією перекладу, окрім інформації, яку він отримує на заняттях, йому потрібно особисто розвивати певні професійні якості. Наприклад, точність, самоконтроль, самоорганізованість, сумлінність, об'єктивність, терпіння і витривалість є базовими складовими характеру перекладача. У межах нашого дослідження ставимо за мету надати рекомендації, виконання яких наблизить майбутніх перекладачів до більш професійного рівня, а саме: допоможе розвинути вміння використовувати перекладацькі трансформації.

Почнемо із загального твердження: всі перекладацькі трансформації повинні бути чимось вмотивовані. Проте, звісно, це зовсім не означає, що перекладач, вдаючись до здійснення трансформацій, завжди чітко усвідомлює те, з якою метою він це робить. У такому випадку він інтуїтивно «відчуває» атмосферу та ситуацію і цілком може не обґрунтовувати своє рішення, за умов його адекватності та зрозумілості. Ще на початку свого шляху студенту-перекладачу необхідно детально ознайомитись з базовими поняттями перекладацьких технік і трансформацій, тому що майбутня професія буде безпосередньо залежати від вміння їх застосовувати. Корисним буде самостійний аналіз речень на предмет наявності в них перекладацьких трансформацій. У випадку певних труднощів завжди буде можливість звернутись до викладача, адже студентство – це той період часу, коли людина закладає фундамент своїх вмінь та навичок.

Для студента-перекладача важливо систематично вдосконалювати свої професійні навички, тому варто зауважити, що практикуватись потрібно з самого початку навчання. Необхідно якомога швидше отримати досвід у галузі, яка викликає найбільшу зацікавленість. Одним із найлегших способів є переклад будь-якого рівня для своїх знайомих; це може бути реклама на їх власний сайт англійською мовою, уривок статті, яка зацікавила друзів. Від цього найлегшого етапу можна поступово переходити до більш складних завдань і виконувати переклад для волонтерських інтернет-ресурсів, які знаходяться у відкритому доступі. Студент-перекладач може самостійно віднайти певний інтернет-ресурс, та інвестувати свій час та здібності для суспільно корисної діяльності. Таким чином, він зможе надавати безплатну послугу перекладу, отримуючи за це безцінний досвід. Адже на цьому етапі важливим є здобуття та відточення навичок, а якісно портфолію це обов'язковий атрибут будь-якого перекладача.

Якщо брати до уваги саме художній переклад, то в цьому випадку студенту необхідно мати хист до цього літературного жанру. Художній переклад принципово відрізняється від інших видів перекладу, оскільки в кінцевому тексті необхідно передати не тільки смислове навантаження, але й зберегти стиль

авторського письма, структуру художнього концепту. Інформація, що міститься в художньому тексті та підлягає декодуванню, має динамічний, рухливий характер, в зв'язку з чим можна спостерігати кілька перекладів одного і того ж літературного твору. Саме ця особливість лежить в основі проблеми виявлення критеріїв оцінки якості перекладу художнього тексту. Основною вимогою до перекладача художнього напрямку є передача сенсу висловлювань. Варто уникати спірних ситуацій, тому особливо обережним треба бути із такими трансформаціями як додавання та опущення. Адже іноді, їх недоречне використання може викликати непорозуміння, зовсім змінивши смислове навантаження початкового висловлювання.

Тому ми запропонуємо декілька основних правил для студента-перекладача, які варто брати до уваги під час використання перекладацьких трансформацій:

- Протлумачити самому собі загальний сенс перекладеного висловлювання або речення на початковому етапі. Це можна відтворити за допомогою мовних образів вже з перекладеними елементами. Зробити уявний аналіз перекладеної інформації.

- Частково оцінити доречність використання трансформацій, які мають бути в арсеналі перекладача-початківця. Класифікація Латишева В. демонструє загальні трансформації, якими повинен володіти студент-перекладач. З часом цей список має розширюватись і включати в себе трансформації змішаного характеру.

- Оцінити вихідний текст з критичної точки зору. Такий прийом допоможе студенту-перекладачу на перших етапах роботи зосереджуватись саме на загальному результаті перекладу. На цьому рівні у студента-перекладача буде загальна картина власного перекладу, а порівнявши його з оригіналом можна віднайти розбіжності у смислових структурах.

Однією з умов успішного перекладача є розуміння, що еквівалентність, яка може бути досягнена завдяки перекладацьким трансформаціям, не завжди є правильним рішенням, адже перекладач має прагнути до адекватності перекладу.

Художній переклад передбачає певний художньо-естетичний вплив на читача, який найчастіше досягається при відмові від лінгвістичної близькості текстів оригіналу і перекладу. У практиці викладання англійської мови як іноземної дуже важливо навчити студентів-перекладачів, що не можна перекладати буквально, головним все ж залишається передача сенсу. Аналіз матеріалу показав, що частота використання трансформацій висока. Виходячи з цього, можна розробити комплекс вправ, який повинен допомогти студентам в усвідомленні, що при перекладі тексту необхідним є використання будь-яких конкретних існуючих трансформацій. Ми пропонуємо використання наступних вправ на заняттях з практики перекладу:

– **Вправа 1.** Перекласти речення, використовуючи трансформації опущення та додавання. Види трансформацій можна змінювати, але бажано, щоб в результаті був проведений зіставний аналіз. Опущення/додавання можна замінити на конкретизацію/генералізацію, скорочення/модуляцію.

– **Вправа 2.** Знайти та проаналізувати всі трансформації, застосовані перекладачем та надати свій варіант перекладу. Також, цікавим буде робота з перекладом тих явищ, які відсутні в українській мові, або ж висловлювань, які є непопулярними/незнайомими українцям. Подібного типу переклад завжди потребує імплементації фантазії і перевіряє наскільки значними фоновими знаннями володіє студент-перекладач.

– **Вправа 3.** Порівняти два варіанти перекладу. В першому – доречно вжита трансформація, в другому – ні. Така вправа дає студентам зрозуміти, що одна й та сама техніка, вжита в різних контекстах, має абсолютно різні значення і вплив на читача.

– **Вправа 4.** Визначити вид виділених трансформацій. Одна із базових вправ з якою працювали всі перекладачі та яка безумовно має свої позитивні сторони, адже навчає студентів аналізувати речення вже з заданими даними.

– **Вправа 5.** Надати студентам шанс самостійно перекласти речення з нуля і проаналізувати власноруч застосовані перетворення. У цьому випадку ми запропонуємо перекладачам-початківцям розвивати своє критичне мислення,

базовими етапами якого є аналіз, міркування, оцінка, вирішення проблеми та прийняття рішення. Наприкінці переклади студентів порівнюються з перекладами, виконаними професіональними перекладачами.

Для відточення навичок використання трансформацій можна обрати матеріал, який буде цікавим студентам. Так, наприклад, замість класичної художньої літератури можна обрати дещо інший її прояв, а саме комікси, або ж зосередитись на порівнянні перекладів віршів українських поетів. Проте, потрібно усвідомлювати, що переклад прози та поезії мають певні відмінності, отже, варто врахувати цей аспект у розробленні тренувальних вправ.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Аналіз речень із роману-трилогії Сюзанни Коллінз «Голодні ігри» та його перекладу українською мовою дав наступні результати:

Під час компаративного аналізу, який було проведено в межах нашого дослідження, ми виявили, що лексичні трансформації застосовуються частіше за граматичні, адже граматична структура порівнюваних мов більш схожа за їх лексичну систему.

Загальна кількість проаналізованих речень дорівнює 10 (десять). Статистичні дані, які ми отримали під час експерименту були відображені в діаграмах загальної та детальної частотності вживання перекладацьких трансформацій (див. Рис. 3.1 та Рис. 3.2).

Таким чином, можна зробити висновок, що під час перекладу роману «Голодні ігри» використання лексичних і граматичних трансформацій було цілком виправдане. Загальна частка, що припадає на лексичні трансформації дорівнює 59 %, а на граматичні припадає 41 %.

Було надано загальні рекомендації студентам-перекладачам щодо застосування перекладацьких перетворень. Запропоновано вправи, доцільні для використання на заняттях з практики перекладу англійської мови. Ці вправи спрямовані на розвиток перекладацьких навичок та критичного мислення студентів на початковому рівні навчання. Також були зазначені методи для самостійного підвищення рівня компетентності у галузі перекладу, до складу яких увійшли: тлумачення студентом загального сенсу перекладеного висловлювання або речення на початковому етапі, що відтворюється за допомогою мовних образів вже з перекладеними елементами; оцінка доречності використання трансформацій у різних контекстах; оцінка вихідного тексту з критичної точки зору.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети нашого магістерського дослідження перший розділ був присвячений теоретичним засадам перекладацьких трансформацій. Був проведений аналіз терміну перекладацької трансформації, наданого зарубіжними та вітчизняними науковцями. Надано власне тлумачення цього поняття. У нашому розумінні перекладацька трансформація – це прийом логічного мислення, що базується на рівнозначному смислового перетворенні вихідної мовної конструкції, за умови відмінності від словникової форм, але при збереженні її функціонального впливу. Окрім того, була надана низка класифікацій. Перекладацькі трансформації, які ми проаналізували у межах нашого дослідження, відносяться до лексичних та граматичних структур. На лексичному рівні ми розглянули наступні трансформації: *калькування* (дослівний переклад), *генералізацію* (заміна загального поняття конкретним), *конкретизацію* (заміна конкретного поняття загальним), *додавання* (надання інформації, не відтвореної автором в оригіналі), *вилучення* (виключення певної інформації перекладачем) та *перестановку* (зміна положення частин мови у реченні). На граматичному рівні: *внутрішній поділ* (перетворення простого речення на складне), *зовнішній поділ* (поділ складного речення на прості), *внутрішню інтеграцію* (переклад складного речення простим), *зовнішню інтеграцію* (об'єднання простих речень в складне), *зміну порядку слів* (вживання порядку слів, відмінного від оригінального), *компенсацію* (відтворення значення речення в іншій його частині). Оскільки класифікації, подані в наукових працях низки вчених, відрізняються одна від одної, ми вирішили здійснити аналіз найбільш поширених перекладацьких трансформацій.

Друга частина дослідження базувалась на лексичних та граматичних трансформаціям, які зустрічаються під час перекладу художньої літератури з англійської мови на українську. У цьому розділі було розглянуто труднощі, які можуть стати на заваді під час досягнення адекватного перекладу. Виявлено, що основними труднощами перекладу лексичного складу текстів художнього

спрямування є відтворення культурних та національно-специфічних назв, власних назв, авторських оказіоналізмів та неологізмів. На лексичному рівні може використовуватися емотивно- та експресивно- і культурно-маркована лексика, термінологія та книжкова лексика, запозичення, сленгізми та діалектизми. Такі складні одиниці та конструкції також викликають деякі труднощі. Для вирішення цих труднощів перекладачі використовують різного роду трансформації. Описовий переклад, транскодування, додавання, перестановка, різні типи замін використовуються для подолання труднощів на лексичному рівні. Щодо граматичних труднощів (відсутності відповідної еквівалентної форми, часткового збігу, розходженні в характері та вживанні граматичної форми), то в такому разі членування або об'єднання речень та граматичні заміни (члена речення, частини мови, форми слова: числа іменника, способу дієслова, типу речення).

Третій розділ був присвячений порівняльному аналізу мовних перетворень у романі-трилогії Сюзанни Коллінз «Голодні ігри». Виявлено, що при перекладі проаналізованих речень частіш за все перекладачки вживали саме лексичні трансформації, на які припадає 59 %. В той час як граматичні трансформації посідають друге місце; частотність їх використання дорівнює 41 %. Було надано загальні рекомендації студентам-перекладачам щодо застосування перекладацьких перетворень. Також запропоновано тренувальні вправи, доцільні для використання на заняттях з практики перекладу англійської мови. Вони націлені на розвиток перекладацьких навичок та критичного мислення студентів на початковому рівні навчання.

Отже, підбиваючи загальні підсумки нашого дослідження, варто зазначити, що у практиці перекладача трансформації займають чільне місце, а основними вимогами до нього є вміння вдало долати труднощі, які виникають у процесі роботи, «відчувати» мову та вміло використовувати перетворення різного характеру, за умови їх виправданості.

Я, Миклашук Вікторія Петрівна, своїм підписом засвідчую, що моя кваліфікаційна робота *«Лексичні та граматичні трансформації в процесі перекладу художніх творів з англійської на українську мову (на матеріалі трилогії Сюзанни Коллінз «Голодні ігри»)»* виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко Т. П. Переклад як когнітивно-комунікативна діяльність. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. С. 13–18.
2. Анохіна Т. О. Корпусний лакунікон англомовної та україномовної картин світу : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2018. 588 с.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод. М. : Международные отношения, 1975. 240 с.
4. Білозерська Л., Возненко Н., Радецька С. Термінологія та переклад: навч. посіб. для студ. філол. напряму підготовки. Вінниця : Нова Книга, 2010. 231 с.
5. Брандес М. П., Провоторов В. И. Предпереводческий анализ текста. М. : Тезаурус, 2001. 224 с.
6. Виноградов В. С. Введение в переводоведение. М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
7. Івашкова О., Крилова Т. Синтаксичні трансформації на рівні речення в англо-українському перекладі роману С. Моєма «Theatre». С. 3. URL : <https://bit.ly/3miDAJd> (дата звернення 03.07.2020)
8. Кальниченко О. А. Теорія перекладу. Харків : Вид-во НУА, Ч. 1, 2017. 64 с.
9. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця : Нова книга, 2001. 303 с.
10. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську. [укр./англ.] : навч. посіб. для ВНЗ. Вінниця : Нова Книга, 2003. 605 с.
11. Кобякова І. К. Механізми перекладу складних речень як мінімальної одиниці перекладу в англійській мові. The 4th International scientific and practical conference “Topical issues of the development of modern science” (December 11-13, 2019). Sofia : Publishing House “ACCENT”, 2019. С. 412–420.

12. Козак Т. Б. Особливості художнього перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*, Вип. 51, 2015. С. 221–223.

13. Колесник А. О. Перекладацькі прийоми під час перекладу термінології наукових текстів. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. Вип. 1, 2010. С. 719–727.

14. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода. М. : Международные отношения, 1980. 166 с.

15. Комиссаров В. Н. Теория перевода. М. : Высшая школа, 1990. 254 с.

16. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу. К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1971. 129 с.

17. Коптілов В. В. Першотвір і переклад. К. : Дніпро, 1972. 215 с.

18. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. К. : Юніверс, 2003. 280 с.

19. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. 5-те вид., виправ. і допов. Вінниця : Нова Книга, 2017. 448 с.

20. Красуля А. В., Кримова А. В. Елімінування лінгво- та соціокультурної лакунарності в аудіовізуальному перекладі (на матеріалі британських серіалів). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія*. 2019, № 42, том 3. С. 55–58.

21. Латышев Л. К. Перевод : теория, практика и методика преподавания : учебник. М. : Академия, 2003. 362 с.

22. Левицкая Т. Р., Фитерман А. Н. проблемы перевода (на материале современного английского языка). Москва : Международные отношения, 1976. 206 с.

23. Линтвар О. М. До проблеми художнього перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна – № 30*, 2012. С. 144–147.

24. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для

студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання : навчальний посібник. К. : Ленвіт, 2006. 157 с.

25. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу. К. : Центр учбової літератури, 2009. 467 с.

26. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод. М. : Воениздат, 1980. 237 с.

27. Мкртчян Л. М. Армянская поэзия и русские поэты XIX–XX в. Вопросы перевода и литературных связей. Ереван : Айастан, 1968. 465 с.

28. Муратова В. Ф. Феномен ідіолекту та проблема його перекладу. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Філологічні науки – Кн. 3, 2014. С. 119–122.*

29. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську : навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2011. 136 с.

30. Особливості художнього перекладу: граматичний аспект: монографія / С. Ревуцька, Т. Жужгіна-Аллахвердян, В. Введенська, С. Остапенко, Г. Удовіченко ; ДонНУЕТ. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2018. 116 с.

31. Паршин А. Теория и практика перевода, 2012. URL : <https://bit.ly/3mg02Ti> (дата звернення: 07.08.2020).

32. Пашук Н. С. Психология речи. Минск : Изд-во МИУ, 2010. 101 с.

33. Подгайская И. М. Лексические и грамматические проблемы перевода : учебное пособие. Донецк : ДонНУ, 2019. 149 с.

34. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. М. : Международные отношения, 1974. 216 с.

35. Семёнов А. Л. Основные положения общей теории перевода. М. : Изд-во Российского ун-та дружбы народов, 2005. 99 с.

36. Фоміна Л. В. Методичні рекомендації з дисципліни «Особливості перекладу художніх творів» для студентів заочно-дистанційної освіти спеціальності «Переклад» / Упоряд.: Л. В. Фоміна. Д. : Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», 2015. 164 с.

37. Художній переклад // Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці : Золоті литаври / гол. ред. А. Волков, 2001. 634 с.
38. Чередниченко О. І. Теорія і практика перекладу. К. : Либідь, 2005. 370 с.
39. Черноватий Л. М. Психолінгвістичні основи теорії педагогічної граматики. Х. : Основа, 2006. 245 с.
40. Швачко С. О. Об'єкти перекладознавства : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2019. 222 с.
41. Швейцер А. Д. Теория перевода: статые, проблемы, аспекты. М. : Наука, 1988. 215 с.
42. Шемуда М. Г. Граматичні трансформації при перекладі англомовного художнього роману Дж. Селінджера «Над прірвою у житті» на українську мову. URL : <https://bit.ly/3o5zPY9> (дата звернення: 10.07.2020).
43. Щербина С. М. Науковий стиль у системі стильової диференціації сучасних літературних мов. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов* – Вип. 16, 2017. С. 261–268.
44. Яшина Н. К. Учебное пособие по письменному переводу. Гос. ун-т им. А. Г. и Н. Г. Столетовых. Владимир : Изд-во ВлГУ, 2016. 152 с.
45. Brownlie S. Distinguishing Some Approaches to Translation Research. The Issue of Interpretive Constraints. *The Translator*. – Vol. 9(1), 2003. P. 39–64.
46. Chomsky, Noam. *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, Massachusetts: M.I.T. Press, 1965. Chapter 1.
47. Hermans T. *Translation in Systems. Descriptive and System-Oriented Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome, 1999. 195 p.
48. Lambert J. *Functional Approaches to Culture and Translation. Selected Papers by José Lambert*. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2006. 225 p.
49. Liwerski R. Art “Stil”. *Handlexikon der Literaturwissenschaft*. München, 1974. 675 S.

50. Nazarenko O. V. Stylistic and Expressive Peculiarities of the Contemporary English Dystopian Discourse (based on the novels “The Hunger Games” by Suzanne Collins). *Філологічні трактати*, 2017. Т.9, №4. Р. 67–71.

51. Snell-Hornby M. The Turns of Translation Studies: New Paradigm or Shifting View points. Amsterdam : John Benjamins Publishing Co. 104 p.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

52. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 10. С. 233.

53. Cambridge Dictionary URL : <https://bit.ly/36e6fti>

54. Collins Dictionary URL : <https://bit.ly/3o297Qc>

55. Oxford Learners Dictionaries URL : <https://bit.ly/3fLYH45>

56. OUR DICTIONARY URL : <https://bit.ly/3leyCvF>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

57. Коллінз С., Голодні ігри, 2010. 118 с. URL : <https://bit.ly/3qjVGx4> (дата звернення: 15.07.2020).

58. Коллінз С., Голодні ігри. У вогні : Роман. К. : КМ Publishing, 2011. 384 с.

59. Коллінз С., Голодні ігри. Переспівниця : Роман. К. : КМ Publishing, 2012. 384 с.

60. Collins S., The Hunger Games. London : Scholastic Ltd, 2008. 458 p.

61. Collins S., The Hunger Games : Catching Fire, 2009. 239 p. URL : <https://www.twirpx.com/file/799821/> (accessed 10 September 2020).

62. Collins S., The Hunger Games : Mockingjay, 2010. 239 p. URL : <https://www.twirpx.com/file/975816/> (accessed 23 September 2020).

SUMMARY

The master thesis focuses on the usage of lexical and grammatical transformations in fiction. The research is based on the trilogy “The Hunger Games” by Susanne Collins and its Ukrainian translation accomplished by Uliana Hryhorash and Ekateryna Pluhatyr.

The purpose of the study is to analyze lexical and grammatical transformations in the translation of fiction works from English into Ukrainian. The solution of the specified purpose is reached by performance of a number of tasks, which include analyzing of the concept of “lexical and grammatical transformations” in translation studies, describing the main lexical and grammatical transformations used in the English/Ukrainian translation, highlighting the difficulties that arise when translating lexical and grammatical units, performing a comparative analysis of transformations in the trilogy of Suzanne Collins “The Hunger Games”.

The objectives of the research cover the English literary texts, which are studied in the comparison with the interpretation performed by Ukrainian translators.

This paper proposes a new definition of the term “translator’s transformation”. We understand it as a technique of logical thinking based on the equivalent semantic transformation of the original language structure, provided that it differs from the vocabulary forms, while maintaining its functional impact.

The first chapter of our research concerns the general meaning of translator’s transformations and highlights the main classifications. The broadest, in our opinion, classification was given by Latyshev L. K., who combined all types of transformations into one general classification. The list provided by him includes:

- lexical transformations (replacement of a lexeme by a synonym);
- stylistic transformations (transformation of stylistic coloring of the translated word);
- morphological transformations (transformation of one part of speech into another or its replacement by several parts of speech);

- syntactic transformations (transformation of syntactic constructions (words, phrases and sentences), change of type of subordinate clauses, change of type of syntactic connection, transformation of sentences into phrases and permutation of parts in compound sentences);
- semantic transformations (semantic development of the concept, replacement of details or features);
- transformations of mixed form (conversion, antonymic translation).

Lexical and grammatical transformations are an integral part of translation, in the process of which the translator tries to achieve one hundred percent equivalence with the least loss. Due to such transformations, units of the original text are transferred to similar units in the translated text, trying to preserve the established semantic load. Such transformations take place over lexical or grammatical units of language and have a formal-semantic character, due to which both the form and the meaning of the units of the original change. Transformations are considered to be dynamic translation methods used by the translator in cases where it is impossible to find an equivalent in the dictionary or its application in a particular contextual pattern is incorrect and may impair the adequacy of the translation. Transformations can be divided into complex lexico-grammatical, where transformations deal with both lexical and grammatical units of the source text, and at the interlevel, where occurs the possibility of full transition from lexical to grammatical units of language and vice versa. The application of translation transformations is based on the fact that the source text with the maximum possible completeness, in strict compliance with the rules, conveys all the information contained in the original text.

The translation transformations we analyzed in our study relate to lexical and grammatical structures. At the lexical level, we considered the following transformations: calque (literal translation), generalization (replacing a general concept with a specific one), concretization (replacing a specific concept with a general one), adding (providing information not reproduced by the author in the original), omission (excluding certain information by a translator) and permutation (change of position of parts of speech in a sentence). At the grammatical level: internal division

(transformation of a simple sentence into a complex one), external division (division of a complex sentence into simple ones), internal integration (translation of a complex sentence into simple ones), external integration (combination of simple sentences into complex ones), change of word order (different word order comparing to the original), compensation (reproduction of the meaning of the sentence in another part). Since the classifications presented in the works of a number of scholars differ from each other, we decided to analyze the most common translation transformations. It is important to note that in practice, all of the above transformations are used very rarely, most often they are interconnected.

The results of our analysis of the above mentioned transformations show that all transformations are used to reproduce the original text with all possible resources in the language of translation, either avoiding untranslatable elements or transporting them to a more appropriate place. In any case, it is important to remember that the use of a particular transformation depends solely on the translator.

The second stage of the study deals with the transformations in fiction and the difficulties of their implementation, which may become an obstacle for the translator.

Translating fiction is always a challenge for the translator. At the same time, it is a chance to demonstrate your language skills. The main purpose of a literary text is to create an artistic image, and the main task of the translator is to reproduce this image. Aesthetic, emotional and expressive functions should be accurately reflected in the translated text, while cognitive function should be relegated to the background. In some cases, the translator can interpret the historical or scientific events indicated in the text in his own way, using only his own imagination. The latter can be useful for a translator who aims to recreate the individual style of the author, in other words – his idiosyncrasy. After all, literary translation must preserve not only the style of the author, but above all the atmosphere of the plot.

When translating any work of art, the translator may face difficulties in translating the lexical structure of texts of this direction, e.g. the reproduction of cultural and national-specific names, proper names, author's occasionalisms and neologisms. At the lexical level, emotionally and expressively and culturally marked

vocabulary, terminology and book vocabulary, borrowings, slangisms and dialectisms can be used. Such complex units and structures also cause some difficulties.

Therefore, as mentioned, translators turn to transformations to solve the above-mentioned difficulties. Descriptive translation, transcoding, addition, permutation, various types of substitutions are used to overcome difficulties at the lexical level. Regarding grammatical difficulties (lack of appropriate equivalent form, partial coincidence, differences in character and use of grammatical form), in this case, the division or combination of sentences and grammatical substitutions (sentence member, part of speech, word form: noun number, verb mode, type of sentence) can help the translator to solve the problem of translating fiction.

Works of fiction are opposed to works of other functional styles due to the fact that the aesthetic function is the main one. Researchers point out that the main purpose of an artistic text is primarily to create an artistic image. Fiction is a text that aims to convey aesthetic information. Ways of conveying of this information can be the most various, depending both on author's style, and on belonging of a literary work to this or that literary current. Thus, the cognitive component is also subordinated in the literary text to its aesthetic function. Similarly, the expressive, emotional components are subordinated to the aesthetic function.

In the empirical part of the study the main concern was based on defining the frequency of the transformation's usage. It is worth noting that Susanna Collins' trilogy, which served as illustrative material for our study, is a separate type of discourse, namely – dystopian. In this discourse, one may observe the ridiculing of human vices with the help of correct expressive means.

Analysis of the sentences from the novel-trilogy by Suzanne Collins "The Hunger Games" and its translation into Ukrainian gave the following results:

During the comparative analysis, which was conducted as part of our study, we found that lexical transformations are used more often than grammatical, because the grammatical structure of the compared languages is more similar to their lexical system.

The total number of analyzed sentences is 10 (ten). The statistical data we obtained during the experiment were reflected in the diagrams of the general and detailed frequency of use of translation transformations.

Thus, we can conclude that during the translation of the novel “The Hunger Games” the use of lexical and grammatical transformations was quite justified. The total share of lexical transformations is 59%, and grammatical is 41%.

General recommendations were provided to student translators on the application of translation transformations. Exercises suitable for use in English translation classes are offered. These exercises are aimed at developing students’ translation skills and critical thinking at the primary level. Also mentioned were methods for self-improvement of competence in the field of translation, which included: interpretation by the student of the general meaning of the translated statement or sentence at the initial stage, which is reproduced with the help of linguistic images already with translated elements; assessment of the appropriateness of using transformations in different contexts; evaluation of the source text from a critical point of view.

The recommendations made as a result of the study may be implemented at the lessons of the Higher Education Institutions. We have proposed the list of exercises for future translators.

Exercise 1. Translate a sentence using the transformations of omission and addition. The types of transformations can be changed, but it is desirable that a comparative analysis be performed as a result. Omissions / additions can be replaced by concretization / generalization, reduction / modulation.

Exercise 2. Find and analyze all the transformations applied by the translator and provide your version of the translation. Also, it will be interesting to work with the translation of those phenomena that are absent in the Ukrainian language, or statements that are unpopular / unfamiliar to Ukrainians. This type of translation always requires the implementation of imagination and checks background knowledge of the translator-student.

Exercise 3. Compare the two versions of the translation. In the first – the transformation is appropriately applied, in the second – no. This exercise allows students to understand that the same technique used in different contexts has completely different meanings and effects on the reader.

Exercise 4. Determine the type of selected transformations. One of the basic exercises with which all translators worked and which certainly has its positive sides, because it teaches students to analyze sentences with the given data.

Exercise 5. Give students a chance to translate sentences from scratch and analyze their own applied transformations. In this case, we help novice translators to develop their critical thinking, the basic stages of which are analysis, reasoning, evaluation, problem solving and decision making. At the end, students' translations are compared with translations made by professional translators.

The results of the studying show that in the practice of translator transformations occupy a prominent place, and the main requirements for the translator are the ability to successfully overcome difficulties encountered in the process, language “feeling” and skillful usage of transformations of different nature.

Key words: translation, Suzanne Collins, fiction, translator's transformations, literary translation, lexical transformations, grammatical transformations.